

Agrární strana v naší politice.

I.

Pan dr. Borský v nějaké polemice (jakých má na tucty) o kvality své osobnosti otiskl dopis dra Jaroslava Stránského z doby krátce po převratu, ve kterém byla vyslovena naděje, že během doby ani u nás nebude agrární strany, jako není jinde. Není pochyby, že vývoj nedal autorovi dopisu za pravdu: agrární strana u nás nejen jest, ale jest dokonce největší ze stran, a její chuť vládnout a její znamenitý hlad po moci počínají znepokojoval všechny ostatní strany. Dr. Stránský neměl tedy pravdu v předpovídání. Jiná otázka jest, neměl-li pravdu ve svém přání. Zdá se skoro, jakoby byl tehdy, kdy psal onen dopis, vytušil vývoj naší politiky a jakoby se ho trochu bál; jakoby byl předvídal onen chvat, s nímž se naše politika požene k hájení stavovských zájmů, a jakoby věděl, že agrární strana bude u nás vždy pevným sloupem stavovské politiky, někým, kdo i jiné bude horlivě ponoukat, aby nechali všeho ostatního a zařídili se podle svých stavovských zájmů. V nesplněném přání dra Stránského, aby u nás nebylo agrární strany, byla touha, aby v osvobozeném státě se dělala politika podle ideí, nikoli podle stavovských zájmů. Vývoj šel přes toto přání, ale tím není řečeno, že v něm nebylo mnoho dobrého.

Opravdu, je to zajímavá otázka, na kterou asi ještě nedovedeme přesně odpovědět: proč jest u nás tak silná agrární strana, kdežto v západních státech vůbec není? A proč vůbec stavovská politika jest u nás silněji vyvinuta než jinde? (Česká a německá živnostenská strana jsou skoro kuriosum tohoto státu.) Nikde jinde nemá stav, který si chce založit vlastní stranu, takové chance jako u nás. Vystihnout tento vývoj a odhalit jeho příčiny bude zajímavým úkolem pro politického historika. Je převaha stavovství v naší politice následek nedostatku oddanosti k myšlenkám obecným? Myslím, že jest to nyní zejména následek existence agrární strany. Je-li jeden stav již pevně organisován a jde-li důsledně za svými zájmy, nutí také stavy ostatní, aby se organisovaly, nechtějí-li přijít zkrátka. Jedna stavovská strana vyvolává jiné stavovské strany: takový jest zákon. A doba poválečná, kdy teprve se pořádně rozvinula moc agrární strany, věru nebyla dobou, která by uspávala pudy stavovské: v obecné nejistotě a chaosu, kdy všechno se začínalo skoro znovu pořádat, kdy skoro denně byly vydávány nové zákony, upravující věci na dlouhou dobu, zápasily všechny stavy o své místo na slunci; šlo o to, jak ten který stav pochodí při novém uspořádání, jaký podíl dostane z veřejných statků, jakou přízeň státu si vynutí, jak bude chráněna a odměňována jeho práce. Který stav nešel pořádně zorganizován do této soutěže, dostal se nemilosrdně pod kola: na to s nelibostí vzpomínají zejména úředníci. Co se do té doby nového pořádní a zápasu o podíl na moci a na výhodách dostalo jako stavovské, stalo se v ní ještě stavovštější. To právě jest případ agrární strany. Není naděje, že by byla ochotna opustit své

stavovské hledisko. Tím méně, že je při něm politicky daleko šťastnější než ostatní strany.

Sama jsouc stavovská, káže stavovství i ostatním. Úvodníky »Venkova« jsou psány nadšenými proroky stavovských stran. Pro ostatní principy mají známý těžký, hrubý posměch »Venkova«. Právě nyní psal tento časopis o pokusech sjednocovacích, které se děly v německém táboře mezi živnostníky, skupinou dra Roscheho a stranou demokratickou. Radikálně vyjádřil »Venkov« svůj názor, že němečtí živnostníci by byli blázní, kdyby opustili svou linii stavovskou a chtěli ji spojovat s myšlenkami rázu obecnějšího; promluvil o »lidech malé víry«, kteří nevěří, že politická strana se dá založit na stavovství. My ostatní bychom zajisté užili rčení o lidech malé víry ve smyslu opačném, o lidech, kteří jsou přesvědčeni, že politická strana se nedá založit na ničem jiném, než na stavovství. Ale agrárníci si již vyvlastnili pro podporu svého stavovství většinu velkých a idealistických slov; mluví o zájmech svého stavu tak, jako jiní mluví o vlasti nebo o svobodě; vyvlastnili si i trochu poesii: J. V. Sládek se každé chvíle objevuje v úvodníku nebo ve feuilletonu »Venkova« v podobě básníka selského stavovství, ba i selského so-bectví. To jest tedy první důležitá role agrární strany v naší politice: někdo, kdo stavovství hlásá i plodí. Při tom ovšem nepřestávají agrární theoretikové podobné stavovství u dělnictva nazývat materialismem. Naše politika by patrně vypadala trochu jinak, kdyby největší strana nestála tak důsledně na stanovisku stavovských stran.

Není pochyby, že tato stavovská linie odpovídá povaze sedláků, kteří zídka holdují ideám obecným, jež těžký život naučil dbáti zejména vlastního prospěchu, kteří, nepoměrně více izolováni ve svých vesnicích než obyvatelé měst, mají méně styku s obecným idealismem. Bezprostřední zájmy sedlákovy končívaly za hranice. Sedlák žije v individualistických poměrech: pracuje na svém. Městský člověk naopak bývá zaměstnancem velkého podniku, jen jedním z koleček: proto se kolektivní zájem nevyvinul na venkově tak, jako ve složitých městských poměrech. Tak tedy stavovství agrární strany nenarazí ovšem nikdy na odpor v selské povaze. Je však vinou agrární inteligence, že se nepokouší vytvořit aspoň nějakou protiváhu tomuto stavovství; naopak, stává se jeho poslušným hlasatelem, snad proto, že by jiná inteligence nebyla v té straně trpěna. Pokud se stavovství týká, nemůžeme skládat větší naděje na universitní profesory agrární strany než na její sedláky.

Politika agrární strany se pohybuje přesně v mezích tohoto stavovství. Nemá velké teorie o ničem, ale bystré pochopení hmotného zájmu a znamenitou energii v cestě za ním. Dělníkům se sice hlásá třídní uvědomění od spousty theoretiků již osmdesát let, ale sotva jsou tak dokonale třídně uvědoměni jako sedláci, a Karel Marx nebyl mnohem větší materialista než pan senátor Vraný, který se ovšem považuje za idealistu a stále

uvádí veřejnosti na paměť doby, které strávil s Růženou Svobodovou v »Českém srdci«. Tato stavovská politika nezná žádnou sentimentalitu. Váží si jen počtu a také jen počet dobře vidí; potká-li se s ideou, musí si nasadit brýle. Je slovem i činem krutá k slabým. Nad bezohledností, s jakou počastovala na př. ministra Engliše v letošní letní krizi, pozastavovali se i koaliční spojenci. A kdokoliv by se nešetrně dotkl nějakého stavovského agrárního zájmu, potká se, budiž to kdokoliv, s hrubou agrární botou. Bezohledný, pánovitý tón »Venkova« (do velké míry osobní zásluha pana senátora Vraného, kterému patrně už tak zobák narostl), stal se proslulým. Známe jest neušlechtilý, vlkodlačí smích »Venkova« nad poraženými a slabými. K inteligenci, která nemá za sebou organisovaného počtu, zaujali agrárníci definitivně poměr pyšného pohrdání: považují ji takřka za jednu z národních ran morových a několikrát do roka se vychloubají, že do svých řad inteligenci nepouštějí. Už dávno neřekli o ní nic lepšího, než že jest to živel rozkladný. Kdybychom podrobili tuto výtku bližšímu zkoumání, přišli bychom na to, že tuto výtku si inteligence zasloužila u agrárníků tím, že posuzující leckteré politické akce s hlediska morálního, nedošla k stavu spokojenosti. Kdo nechce jíst polévku i s chlupy, jest ovšem v určitém smyslu živel rozkladný, neboť rozkládá jednotu polévky a chlupů; a kdo je proti hospodářství agrární strany se zbytkovými statky, proti braní úplatků na »dopravní fond agrární strany« a proti agrárnímu vynucování subvencí na státě, jest ovšem také opravdu v určitém smyslu živel rozkladný, neboť rozkládá dobře zavedený agrární obchod. Proslulá nenávisť, kterou cítí každý pořádný agrárník na příklad proti dru Jar. Stránskému, je živelná nechuť stavovských praktiků a macchiavellistů proti muži, který vnáší do politiky neznámý jim živel ideí. Naše politika musí již počítat s tím, že nemůže od agrární strany očekávat mnoho živého zájmu tam, kde nejde přímo o její stavovský prospěch.

*

Politicky jest agrární strana nejšťastnější z československých stran. Neprodělala tak těžké krise jako ostatní; vzpoury byly malé a byly krutě potlačeny. Také do budoucnosti nemá se zatím čeho bát. Tato největší a nejlépe organisovaná strana při příštích volbách spíše ještě vzroste než ztratí: na Slovensku není její rozvoj ukončen, a je tam mnoho hlasů, které může získati od ludovců a od komunistů. Doufá-li kdo v rozkol uvnitř agrární strany, zklame se. Její jednotu není založena na ideích, které bývají půda vratká, nýbrž na docela určitých hospodářských zájmech. Zajímavo jest, že o síle a jednotě agrární strany vyjadřují se uznale v Moskvě i naši komunisté, když musejí referovat, proč jejich práce mezi rolnictvem má tak malé výsledky. Říkají:

V Československu agrární reforma odstranila nejkřiklavější rozdíly; není u nás té chudoby na venkově jako v Rusku. Pak je v Československu velmi dobře organisovaná agrární strana. Její síla je v hospodářských zájmových organisacích, záložnách, družstvech, které opatřují sedláku úvěr, usnadňují mu odbyť, získávají státní podporu. Kdyby se agrární strana opírala jen o politické organisace, pak bychom ji brzo rozložili. Majetkové rozdíly bychom proměnili v rozdíly politické. Ale hospodářská organisace agrární to znesnadňuje, neboť vzájemně proplétají

různé zájmy agrárního lidu. Drobný sedlák v družstvu pro nákup umělého hnojiva, semen a náradí, musí jít s velkosedláky. Na venkově lze těžko proklesit cenu pouhým politickým organisacím bez vybudování zájmových hospodářských organisací. Sedlák chce vidět praktické úspěchy. Agrárníci mají sta sekretářů a různé státní subvence a mohou tak vykonávat vliv. Postavení agrární strany je mimořádně příznivé; má v rukou kliku od státního aparátu. Zemědělská družstva jsou základem její moci.

Krátce řečeno, má agrární strana sedláka, hlavně malého sedláka, v hrsti. On nemůže si bez největšího riska dovolit vzpouru proti ní. Agrární strana nikdy nedá po dobrém z rukou ministerstvo zemědělství, poněvadž subvence a meliorace, kterými disponuje toto ministerstvo, zajišťují jí vládu nad venkovem. Svého času napsal poeticky »Venkov«, že v této době politická strana vede své členy od kolébky do hrobu: pokud se týká agrární strany, jest to skoro pravda. Není to jen politická strana, jest to také výdělečný podnik. Mezi rolníky, v jejichž představivosti subvence a meliorace hrají vždy velkou roli, nikdy nebude nálada ke vzpouře proti těm, kdož mají klíč od těchto zdrojů. Sedlák si tisíckrát rozmyslí, než by riskoval rozchod s agrárními družstvy, jejichž pomoci potřebuje skoro na každém kroku. Poněvadž státní a veřejná podpora šplývá v očích sedláků s agrární stranou, mají komunisté pravdu, mluví-li v Moskvě o »mimořádně příznivém postavení agrární strany«, která je založena na pečlivě vybudované síti hospodářských podniků. A každý rok, o který je agrární strana déle ve vládě, zvyšuje se tato její moc nad rolníky. Nikdy se nevzdá svého stavovství, neboť právě v něm jest její síla a jistota. Sedlák není v politice zcela takový jako měšťák: dá méně na theorie, ohlíží se po zisku. Pro všechny tyto okolnosti musíme tedy i pro všechnu dohlednou budoucnost počítat s mocnou agrární stranou. Po rozkladu sociální demokracie ona převzala vedení naší politiky, a nepopudí-li příliš proti sobě sobectvím všechny ostatní strany, povede ji ještě dlouho.

Ferd. Peroutka.

POZNÁMKY

Nebezpečná chvíle.

Když vláda pravice nastupovala svůj úřad, vyjadřovala opo- sice obavy, že vláda této skupiny, zastupující v podstatě vrstvy výrobní, přinese s sebou vlnu drahoty. Loyálně nutno přiznat, že až dosud obavy ty se nepotvrdily v plném rozsahu. Ale co není, může ještě být, než vláda opustí své místo, neodhodlá-li se postupovat energicky. Útokem cukrovarníků byla vláda překvapena a podlehla mu. Zlé jest, že cukrovarnický případ zcela jistě nezůstane osamocen, jestliže ostatní výrobní vrstvy uvidí, že mohou prosaditi svá sobecká přání přes rozpačitou hlavu vlády nebo přes její lenivé ruce. Špatné příklady táhnou snad ještě více než dobré, a můžeme očekávat, že zdražení půjde jedno za druhým, budou-li se výrobci domnívat, že je tu lehká příležitost. Všichni víme, kolik času věnovala vláda pokusům o »novelisaci sociálního pojištění«, snad žádné ještě věci nebylo u nás naměřeno tak štědře času. Je třeba, aby věnovala aspoň desetinu toho úsilí a času k tomu cíli, aby byl odražen nárast drahoty, který je přede dveřmi. Drahoty je daleko větší pro-

blém pro tento stát než některé nesrovnalosti v sociálním pojištění, a vláda, která by podporovala lehkou příležitost k zdražování, neplnila by svůj úkol a byla by škodlivá tomuto státu, který je velmi citlivý ve věcech sociálních. Sotva byl znám případ cukrovarníků, přišli již také velkoobchodníci s uhlím. Nepřišli by, kdyby neviděli, že se cukrovarníkům podařilo. Stojí sice v novinách, že »zvýšení cen uhlí narazilo na odpor vládních činitelů«, ale je známo, jak to s tím odporem dopadlo v případě cukerním. Nebude-li odpor vlády energičtější, přijdou třetí a čtvrtí a po nich další, neboť bude panovat domněnka, že vládne koalice producentů a že jsou tu hezky mezi sebou všichni ti, kteří ze zdražování mají užitek. Průmysl, který zpracovává cukr, ohlašuje již vyšší ceny s podotknutím, že »zvýšení vstupuje ihned v platnost.« Máme za to, že hrozící vlna drahoty je nejvážnější problém, s kterým se až dosud tato vláda potkala. Neukáže-li se pevnou, odkáže špatné dědictví vládě následující a připraví těžkou svou porážku v příštích volbách. Poněvadž každá příští vláda bude mít co dělat s poměry, které jí zůstávají vláda dnešní, oposice by měla v boji proti drahotě postupovat ruku v ruce s vládou a může-li, jí i pomáhat (najde-li ovšem u ní dobrý úmysl). Některé věci se dají jen pomalu a těžko napravovat, a to je důvod, aby se oposice nedívala na hrozící drahotu jen jako na vítanou agitační příležitost proti vládě.

Kdo nejvíce prohrál.

Osud dra Kramáře nabývá svými nezdary rysů už skoro tragických. Je velmi mnoho věcí, které tento politik podniká pouze proto, aby povznesl zvuk svého jména. Fakt je, že je obyčejně prohraje. Nedosti zasvěcená veřejnost neví, jakou roli ve sporu o novelisaci sociálního pojištění hrála otázka jeho osobní prestyže. Na počátku tohoto sporu prohlásil p. dr. Kramář, že parita bude provedena, ať si tomu kdo co chce říká a ať si kdo chce co chce dělá. Mluvil o tom jako muž, který by rád si navykl, že jeho slova jsou zákonem. Komukoliv ochotně sděloval, že věci už jsou hotovy podle jeho plánu. Mimo to chtěl prosadit zavedení několika závodních pokladen (měl na mysli hlavně Baťu). Představoval si, že to přinese jako dar průmyslu a ukáže tím prospěšnost národní demokracie pro průmysl. (Z určitých, hlavně finančních důvodů velmi záleží v Lützowově ulici na tom, aby průmysl chápal tuto prospěšnost.) Zavázán těmito sliby, vydal se dr. Kramář do boje, ve kterém potom hrál roli nejneústupnějšího a hnal svou stranu tak daleko napravo, že se to rozhodně nesluší pro stranu, která má někde v inventáři ještě zaprášený nápis »strana středu«. Bojuje o slávu svého jména a o ilusi svého vlivu, nasazoval dr. Kramář všechny své síly, aby věc dopadla tak, jak řekl. Dopadlo to zcela jinak. Z plánů dra Kramáře nezůstal kámen na kameni. Kompromis o sociální pojištění je již skoro hotov, a není v něm ani parita ani závodní pokladny. Dr. Kramář se objevuje jako muž, který tropil mnoho marného hluku a sliboval věci, kterých nemohl splnit. Jen jeho nepotlačitelný optimismus v otázkách vlastní osoby může mu pomoci přes toto zklamání. Jedním z hlavních důvodů prodlužování boje o sociální pojištění bylo právě to, že dr. Kramář nechtěl dopustit, aby se stalo jinak, než řekl. Stojí tedy nyní zase nad jednou rozbitou ilusí. Historika by nebyla úplná, kdybychom nedopověděli, kdo vlastně vyhrál. Ovšem že agráři. Nedostal-li dr. Kramář nic, dostali agráři, co si přáli. Týdenní příspěvky budou jim sníženy ze 4.30 Kč na 2.60 Kč — ostatní pojišťovací třídy to doplatí.

Mají Němci nárok na konec okupace?

Je možno přiznat bez obalu, že deset let po válce, tři léta po ujednání poctivého smíru na základě lepšího pochopení oboustranného prospěchu, po definitivním vítězství republiky v Německu a nastolení vlády se socialistickým kancléřem a konečně

po obecném vyloučení války z prostředků národní politiky mají Němci plné právo shledávat obsazení krásného kusu své země celými divisemi francouzské politiky — mírně řečeno — poněkud nepřiměřeným situací. Není také pochyby, že kdyby zahraniční politiku francouzskou dělal Briand sám, byly by vyhlídky na splnění německých nároků větší. Vše záleží na tom, co považujeme v politice za první nezbytné, ve věříme a čeho se odvažujeme. Mohou Francouzi a Němci býti přáteli? Je nová éra mezinárodních styků skutečnost nebo není? Bude z Evropy jeden zájmový koncern či zůstaneme jen při dosavadním směnném obchodu? Něco za něco, z ručky do ručky — je heslo Poincarého, a zdá se že skeptické, úzce nacionální povaze Francouzů více hovoří než daleké perspektivy Briandovy a Herriotovy, které se pro ně ztrácejí v mlhách. Poincaré je stále tím advokátem své země, opírajícím se o literu smlouvy. Okupace Porýnska je zárukou splnění německých závazků. Je pravda, že Německo celkem odzbrojilo, že přijalo nový reparační plán a poctivě jej plní. Ale je to vše? Může se v plném slova smyslu říci, že německé závazky jsou splněny? Určitý paragraf smlouvy připouští také výslovně možnost, že by okupace mohla skončit před rokem 1935, ale to právě jen v předpokladu, že také závazky budou splněny dříve. Někteří vykladači soudí odtud, že okupace nemusí ani stanoveným datem 1935 skončit, nebudou-li německé závazky ani pak ještě vyrovnány! Poincaré sám nebyl kdysi dalek tohoto výkladu, na němž oficiálně přiznává zájem Polsko, přející si, aby mu Německo dříve pojistilo hranici podobně, jako učinilo Francii v 1925. K postavení takového požadavku »východního Locarna« je zváno určitou částí politické veřejnosti francouzské i Československa. Naše zahraniční politika drží se však dosud rozumně stranou. Je přirozeno, že takové plány dělají Německo nejvíce nervosní, neboť pak by rýnské strážce nezmižely nikdy. Výslovně se vzdát »Anschlussu«, Horního Slezska a »korridoru«, tak jako se vzdalo Alsasko-Lotrinska, nemůže žádná vláda německá. Vláda Poincaré-Briandova odmítá spojovat otázku porýnskou s něčím jiným než s německým dluhem — ale v Německu mají podezření, není-li to záminka? Myslíme, že není, poněvadž Poincaré z r. 1928 není již ten z r. 1923. Ví, že určité příležitosti nenávratně minuly, že přes rok 1935 okupace (která je spolu belgická a britská) se držeti nedá a německé nebezpečí — bude-li kdy jaké — začne právě po tomto termínu. Ale Poincaré postrádá té politické fantasie, která by ho sváděla, aby Německu učinil velkolepý dar předčasněho zrušení okupace na důkaz důvěry a na znamení nového vzájemného poměru. Chce to prodat. A to nejpozoruhodnější: ne vlastně Německu, nýbrž Americe. Němci byli ochotni na tuto cestu jít. Stresemann v Thoiry rozvinul takový plán, ale bez pomoci amerického kapitálu byl marný. Nyní Poincaré chce Američany donutit — jako od počátku a vždycky — aby, když již vypracovali nový program reparační (Dawes), odhodlali se také ke stejnému postupu ve věci spojeneckých válečných dluhů. V Evropě nebude pořádku, ani hospodářského, ani politického, dokud budete k tomu vyžadovat stále jen našich obětí a sami neučiníte nic, říká tu Poincaré Američanům. A jistě správně. Jest jen otázka, zda Němci ve zdraví vydrží tuto úlohu pokusných králiků, kterou byli obmyšleni.

R. P.

Jak si vláda nemá počínat,

toho klasickým dokladem byl postup anebo vlastně nepostup při zvýšení cukerních cen. Týdeník »Hospodářská politika«, tedy list nikoliv opoziční aniž podezřelý ze socialismu, o tom píše:

»Jestliže již pouhá bezradnost jde značně na úkor vládní autority, pak ještě více jí musí podkopati, dá-li vláda

nebo vládní většina v nějaké věci své prohlášení, a stane-li se pak ve skutečnosti opak toho, co vlada sama hlásala. Na zprávy tisku, že bude zvýšena cena konsumního cukru o 20—30 h na 1 kg, vyšlo oficiální komuniké politické osmy, že nepřipustí žádného zvýšení cukerních cen. Neuplynulo ani několik dnů a nastalo přece zvýšení cen, jež v drobném činí ne 20 nebo 30 h, ale 70 až 80 h. Nelze uvésti pádnějšího dokladu pro nemožnou reži... Když političtí činitelé nechtěli přikročiti k řádnému řešení cukerního problému, pak bylo i pro ně lépe, aby raději mlčeli, než aby dávali prohlášení, jež veřejnost a hospodářský život matou, protože pak jsou skutečnosti desavouována. Zdá se, že se stalo obvyklou praxí některých vedoucích politiků, že řešení jim nepříjemných záležitostí prostě odkládají. Akt zůstane ležet dlouhou dobu v psacím stole a věci se prostě nevyřizují. To může někdy náhodou být dobré. V hospodářských otázkách však může takový odklad působiti zhoubně, zvláště když získaného času není použito k tomu, aby protichůdná stanoviska interesentů byla přiblížena a aby bylo docíleno dohody... Slabá a bezradná vlada je neštěstím státu.«

K tomu budiž dodáno, pro toho, kdo to ještě neví, že nemo-randum cukrovarníků leželo někde v ministerském šuplíku již od dubna, a že zástupce ministerského předsedy monsignore Šrámek předstíral nyní, když se konec konců přece jen s cukrovarníky musil sejít, velký podiv nad tím, že takové memorandum existuje. Nevíme, hleděla-li vlada zprovodit problém se světa ignorováním. Víme však, čeho dosáhla: že si cukrovarníci udělali co chtěli. Nevíme také, jak si ve svých vlastních očích připadá vlada, která jednoho dne prohlásí, že nepřipustí třicetihalérové zdražení cukru, a druhého dne připustí zdražení sedmdesátihalérové. Víme však, jak vypadá v očích objektivního pozorovatele: jako někdo, kdo si nevidí do úst. Myslíme, že to nejsou dobré věci pro politickou pověst monsignora Šrámka. Všichni věděli, že zastupování ministerského předsedy má býti pro něho zkouškou státníkovou, a sám p. Šrámek pojímal takto svůj úkol s veškerou vážností. Měla to býti kandidátní činnost na funkci ministerského předsedy někdy v budoucnosti. Po zkušnostech z cukerní krize sotva kdo bude tvrditi, že monsignore Šrámek obstál v této zkoušce s vyznamenáním. Dopustil, aby jedno průmyslové odvětví se dívalo na vládní slova jako na něco, v čem není vážné podstaty; spí-žil vládní autoritu v očích jedné složky hospodářského života, a nebezpečí nyní je v tom, že ani ostatní složky nebudou brát vládní prohlášení vážně. Nic tak nepodkopává autoritu, jako když někteří čilí interesenti shledají, že vlada lehko bere svá slova zpět.

Zájem o ministerské předsednictví a přípravy.

Sociálně demokratická »Nová svoboda« napsala:

»Mezi zasvěcenými lidmi se ví, že monsignore Šrámek se pokusil o vytvoření poslaneckého klubu, v němž by se združil český i slovenský politický klerikalismus. Kdyby se mu to podařilo, čítal by klerikální klub 55 členů, kdežto klub agrární by se svými 46 hlasy zůstal za ním, a o kandidáta na křeslo ministerského předsedy bylo by postaráno.«

Mezi zasvěcenými lidmi se dokonce ví ještě více. Pokud se týká akce Šrámkovy, nezdá se, že by měla úspěch. Luďáci málo milují — ať už ze spravedlivých nebo nespravedlivých důvodů — svého českého bratra a nejsou ochotni tvořit s českou lidovou stranou jeden klub jen proto, aby pomohli k ministerskému předsednictví někomu, koho nemají v lásce. Protože však opravdu v pozadí takových plánů je zájem o mini-

sterské předsednictví (vyvíjí se u nás praxe, že toto místo je považováno za příslušenství k největšímu poslaneckému klubu v koalici) a protože jsou obavy, že by se monsignoru Šránkovi přece jen plán mohl podařit, připravili se agrávníci pro všechny případy a mohou kdykoliv v případě potřeby vyrukovat se spojením agrárních a živnostenských poslanců v jeden klub. Není žádným tajemstvím, že živnostenská strana stala se jaksi politickou expositurou strany agrární a, jsouc na ní v mnohém ohledu závislá, ochotně by souhlasila s takovým plánem. Agrárních poslanců je 45 (a jeden hospitant), živnostenských 13, bylo by to tedy dohromady 59, tedy zase více než společný katolický klub. (Který by, mimochodem, měl jen 54 členy. »Nová svoboda« se o jednoho zmýlila.) K úplnosti podotknouti sluší, že i socialistické strany přemýšlejí o chvíli, kdy zase vstoupí do vlády, a uvažují také — opět se zřetelem k ministerskému předsednictví — o jednotném poslaneckém klubu, který by měl podle dnešního stavu 57 členů. To jsou tedy přípravy pro budoucnost. Nemůžeme ovšem praxi, která dává ministerské předsednictví vždy největší straně, považovat za správnou: to věru v mnohých případech neznamenaá zajistit toto místo nejlepšímu muži.

Skvrna.

Českožidovský »Rozvoj« učinil objev trochu nečekaný a na určitých místech jistě i velmi nemilý: zakladatel agrární strany v Čechách, Alfons Štastný, byl původem žid. Antisemitské agrární žurnalistice, která co chvíli vypočítává špatné vlastnosti, neodlučitelné od charakteru židovského, nemohlo se přihodit nic horšího. Tisíckrát vynesla Alfonsa Štastného do nebe — a teď padla tato moucha do polévky. Katastrofa jest zcela nenadálá. Ačkoliv fakta o původu zakladatele agrární strany prošla již mnoha novinami — zejména ovšem katolický tisk u nich zálibně prodlel —, byly »Venkov« a »Večer« tak ohromeny, že o tom ještě neutrousilily ani slova. Patrně se teď konají ve »Venkově« redakční porady o tom, jak zůstatí antisemity a nemusit při tom přestat posilovat osobou Alfonsa Štastného sebevědomí českého sedláka. Ano, život někdy přináší nepříjemnosti i pro redaktory největší vládní strany.

Muž v klobouku a čepici.

Těmito slovy charakterisoval nedávno R. Bechyně náměstka ministerského předsedy, monsignora Šrámka. Smysl je ten: ve straně p. Šrámka jsou různé živly, zámožné i chudé, výrobní i konsumentské, podnikatelské i dělnické, a aby vyhověl tomuto složení své strany, objevuje se jednou vůdce strany jako pán v klobouku, promlouvaje příjemně pro sluch těch bohatších, a podruhé jako muž v čepici, to když mu záleží na sympatiích těch chudších. Jak kolísá strana lidová mezi politikou producentskou a konsumentskou, mezi kloboukem a čepicí, ukazuje se velmi jasně na trojím stanovisku, které zaujala ve věci zdražení cukru. Tisk strany, určený agitací, tónem se takřka nelišil od tisku socialistického. »Lidové listy« psaly:

»Nové zdražení cukru jest posuzováno jak v kruzích politických, tak hospodářských velmi nepříznivě... Libovůle, s kterou zdražení bylo provedeno... neomalenost, se kterou bylo ohlášeno... nemožnost a neudržitelnost principu, na němž byl budován postup cukrovarníků a který proti své vlastní straně podpořili agrární řepaři... Cukrovarnictví hřeší na politický vliv těch, kdož jsou s ním spjati. Varujeme před dalším přepínáním tetivy na politickém luku. Nejedná se jen o řepařské oblasti a průmysl cukrovarský, nýbrž i o převážnou většinu obyvatelstva ostatních krajů republiky, t. j. konsumenty cukru... Koalice přečkala a odrazila útok komunistů, nyní se musí obrátit proti kapitalistické spekulaci... Vlada lidu jen v politice —

v hospodářství diktát silnějších... cynismus... Způsob, jakým provedli cukrovarníci svůj diktát, je anarchistický, poněvadž v demokracii se jedná a nediktuje.»

To jest zajisté jasný příklad, jak mluví muž v čepici. Mon-signore Šrámek však pravil ve své řeči ve sněmovně:

»Nelze jednat o tom, aby bylo sníženo zdražení, dikto-vané cukrovarníky, nýbrž třeba naopak jednat o všech složkách problému a o zdražení v poslední řadě.«

Jak patrně, rozhodná řeč muže v čepici mizí. Pán v klo-bouku nastupuje na jeho místo, a chce jednat o zdražení »až v poslední řadě«. Muž v čepici chtěl právě o tom jednat v první řadě. A nyní přichází dokonce muž ve vysokých botách, p. posl. Šamalík, předseda řepářské organizace strany lidové, a takto mluví (podle referátu v »Lidových listech«):

»Zásadní stanovisko říšského představenstva agrární jed-noty řepářské prohlásili předseda Mašín, Vacula, Udržal a j., kteří se plně postavili za rozhodnutí cukrovarního prů-myслу a prohlásili se důsledně a úplně solidárními ve zvý-šení ceny cukru.

Předseda Říšského sdružení řepářů čl. (lidových), posl. Šamalík, prohlásil, že lidová řepaři plně se sta-ví za opatření (cukrovarníků), jež znamená od-vrácení krise cukrovarní a tím i řepářské.«

Výše, kde »Lidové listy« psal ještě muž v čepici, četli jsme, že »agrární řepaři podpořili postup cukrovarníků proti vlastní straně« a že cukrovarnictví hřeší na politický vliv řepářů, kteří jsou s ním spíati. To bylo o řepářích agrárních. V čem však liší se od toho stanovisko řepářů katolických? A jaká je vlastně pravá tvář lidové strany? Ta, která se ukazuje v »Lido-vých listech«, nebo tvář p. posl. Šamalíka? Dovedeme pochopit, že socialisté jsou drážděni touto dvojakou politikou a že po-važují za jeden z předních svých úkolů, donutit lidovou strau, aby přiznala barvu.

Toť český rolník, živitel náš...

Z referátu o průběhu cukerní krise:

»Původně pomýšlel cukerní průmysl na to, prosadití zatím úpravu pro domo a ponechatí otázku odškodnění řepářů k ře-šení ve spojitosti s celým problémem obilních cel. O tento úmysl opíraly se zprávy, podle nichž původně bylo v plánu jen zdražení metrického centu o 20—30 Kč. Zdálo se, že tento plán došel tichého schválení u vlády, když náhle vystou-pili agrárníci a se vši energií trvali také na současném finančním uspokojení řepářů... Pozoruhodné jest, že návrh řepářů byl, zvý-zvýšiti cenu cukru dokonce o jednu korunu za kilogram...«

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Dr. R. Hotowetz.

Budoucnost našeho cukrovarnictví.

Není žádného sporu o veliké důležitosti cukrovarni-ckého průmyslu pro naše národní hospodářství. Je důležitý nejenom sám o sobě, nýbrž také pro prů-myslu zpracující cukr a jeho vedlejší produkty, pro těžbu uhelnou a vápencovou, pro výrobu strojů a pří-strojů cukrovarských a hospodářských, pro živnosti stavební, pro průmysl chemický a textilní, pro dopravu železniční a vodní, pro příjem na dani výdělkové, dů-chové a spotřební, zvláště pak pro naše zemědělství

co do výroby cukrovky i co do spotřeby krmiva a hno-jiiva, při tom všem arci nejen pro podnikatele, nýbrž i pro zaměstnance těchto oborů, a konečně vývozem cukru pro naši obchodní bilanci. Není žádného sporu o této mnohostranné a veliké hospodářské důležitosti cukerního průmyslu a nemůže proto býti ani sporu o tom, že je životním zájmem našeho hospodářství a tudíž i státu, aby velikost a prosperita tohoto průmyslu zůstala co možno neztěněna.

Je také nesporno, že stoupající výroba třtinového i řepového cukru, které spotřeba nemohla stačiti, svě-tovou cenu cukru stlačila na míru, která ohrožuje rentabilitu cukerního průmyslu i výroby řepové. »Řepa už dnes u nás nesnese konkurenci jiných plodin, chrá-něných ochranným clem,« pravil dr. Heidler v Ná-rodohospodářské společnosti už v r. 1926, a od té doby se poměry ještě zhoršily. V nejnovější době přistoupilo k tomu snížení cla na surový cukr ve Velké Británii, které do budoucna vážně ohrožuje náš vývoz rafino-vaného cukru do tohoto odbytiště, pro nás dosud nej-většího; a není ani jisto, zda se podaří úbytek rafino-vaného cukru nahraditi zvětšeným vývozem cukru su-rového.

Na světovou cenu cukru náš průmysl, který je na světové výrobě účastněn sotva pěti procenty, nemůže ovšem vykonávati žádný znatelný vliv a usiloval proto aspoň o zmírnění výrobních podmínek umělých, státem diktovaných, aby zlepšil svoji soutěživost na zahranic-ních trzích. Snad přeháněl ve svých požadavcích, snad je dostatečně neprokázal, snad neposkytnul všechna žádaná vysvětlení, snad nevyčerpal možnosti úspor po všech směrech; snad i s druhé strany politické ohledy škodily věcnému řešení hospodářskému; buď jak buď, úsilí cukrovarnického průmyslu, v zásadě jistě oprá-vněné, vyznívalo dlouho na prázdno.

A tak, patrně po dohodě s řepaři, zvýšil průmysl náhle a velmi značně domácí ceny cukru. Překvapil tím nepříjemně především vládu, která před tím uji-šťovala, že cukr zdražen nebude; rozčilil veřejnost, která toto zvýšení považuje za přílišné a neoprávněné už proto, poněvadž přesahuje původní požadavky prů-myslu, a která je roztrpčena postupem cenovým i v ji-ných oborech; a vzrušil také cizinu, která v tom spatřu-je nepřipustný dumping. Vláda ovšem — nepodaří-li se jí politickým nátlakem a hospodářskými hrozbami přiměti průmysl k odvolání tohoto zvýšení — nemá proti němu jiné účinné zbraně, než přiměřené snížení anebo vůbec zrušení cukerního cla, tedy opatření příliš dalekosáhlé, přípustné jen pro případ nejkrajnější. Nezbuďte tedy než rychle a fakticky vážně jednatí o zlepšení situace tohoto průmyslu, pokud je toho sku-tečně zapotřebí, a to jak po stránce všeobecné (plán Englišův) tak i co do opatření speciálních, zejména tarifárních i také daňových, z nichž některá Engliš navrhoval již před delší dobou. Není zde místa k po-drobnému rozboru všech těchto potřeb a jejich důvo-dů; chci zde jen povšechně naznačiti, jak se mi jeví budoucnost našeho cukerního vývozu a z toho vyplý-vající úkoly našeho průmyslu, a zda zvýšení domácí ceny cukru je skutečně s to, trvale zlepšiti situaci to-hoto průmyslu jak co do exportu tak co do odbytu domácího.

Především nutno si uvědomiti, že samo o sobě není nic snazšího, než zřízení cukrovaru, kdekoli třtina nebo řepa cukrová se vůbec dá pěstovati. Kolik cukrovarů

po celém světě bylo postaveno jen našimi staviteli, kolik strojních zařízení bylo jen našimi strojírnami dodáno a je dosud dodáváno! I naši technické a strojníci, jichž jen docela málo je k provozu zapotřebí, jsou roztroušeni po nejrůznějších zemích, dirigující massu nekvalifikovaného dělnictva, které lze nalézt všude. Všude skoro pěstují okopaniny a naučí se tedy brzy pěstovati i cukrovku. A pěstování cukrovky je pro zemědělství tak důležité a zřízení vlastního cukrovarnictví pro stát tak prospěšné, že je prvním cílem uvědomělých vlád. Odtud překotný vzrůst světové výroby, odtud světová krize cenová.

Před válkou ovšem byla — jako většina průmyslových odvětví — také výroba cukru bývalého Rakousko-Uherska soustředěna hlavně v zemích našich. Z okrouhle 190 rakouských cukrovarů bylo asi 170 v českých zemích, a také velká část uherské cukerní výroby pocházela ze Slovenska. Bylo to přirozené. V jednotném celním území pěstovala se řepa především tam, kde pro ni byly nejlepší přirozené výrobní podmínky, a tam sídlil také průmysl, na surovině místně závislý. První průlom do tohoto přirozeného stavu učinila uherská vláda umělým podporováním vlastního průmyslu, jemuž následovalo i zavedení zvláštní daně spotřební, aby přechod rakouského cukru do Uher byl co nejvíce stížen. Pamatuji se, jak naši cukrovarníci tenkrát prorokovali neúspěch uherských pokusů: vegetační doba tam dole je pryč příliš krátká, řepa se dostatečně nevyvine a zejména nebude dosti cukernatá. Ale Uhersko se přes to za málo let emancipovalo úplně od našeho cukru (jen podél hranic bylo trochu výměny sem i tam) a dokonce vyváželo před válkou až i 3 mil. q. cukrů do celní ciziny.

Později byly českým i jiným kapitálem zřizovány cukrovary v Bulharsku a Srbsku, pak také v Itálii a jinde, ale nikde se neosvědčilo proroctví o »vegetační době«.

Po rozdělení Rakousko-Uherska nastal obrat i zde; nástupní státy pod celní ochranou zakládají svůj vlastní cukrovarský průmysl a osamostatňují se od našeho vždy více. A tak náš průmysl, který před válkou do celní ciziny — tedy ve světové soutěži — odbýval jen asi $\frac{1}{3}$ své celkové výroby, musí dnes vyvážeti $\frac{2}{3}$ až $\frac{3}{4}$ své výroby. Jeho největší odběratel, Velká Británie, se chce také zaříditi sama pro sebe; až ruský průmysl znovu zmohutní, ztratíme i Levantu; a také jiná naše odbytiště se stále zužují.

Budoucnost našeho vývozu cukru je tedy velmi pochybná a zdražení domácí ceny cukru mu trvale nepomůže. Nepomůže mnoho ani pro přítomnost, poněvadž ze zdražení jedné třetiny produkce nevyjde mnoho k zlevnění vývozu dvou třetin. Tím méně, že většina zvýšení připadá řepářům a obchodu a že průmyslu zbude v nejlepším případě jen okr. 100 mil. Kč, zůstane-li domácí spotřeba na dnešní výši, což je velmi pochybné. Není také jisto, zdali naše zvýšení domácí ceny nevyvolá odvetu ciziny, která je vykládá jako nepřipustný dumping, Německo a Polsko pak přímo jako nepřátelské opatření proti nim. Bude-li náš cukr na cizích odbytištích diferencován, sníží-li Německo a Polsko své vývozní ceny ještě dále, zůstane nám jenom zdražení konsumu bez prospěšného účinku na vývoz. Chtěl-li cukerní průmysl svým krokem vyvolati novou světovou konvenci k úpravě cukerní otázky, jednal správně, podaří-li se mu tento záměr.

Pochybuji ovšem, že našemu vývozu cukru by bylo i takovouto konvencí mnoho porušeno. Zájem států na vlastním průmyslu cukrovarském je příliš veliký a zřizování tohoto průmyslu příliš snadné, než aby zůstalo mnoho odbytišť, našemu průmyslu volně přístupných. Jediná, pohříchu pro dohlednou dobu sotva uskutečnitelná cesta bylo by hospodářské (nikoli politické) spojení evropských nebo aspoň střeoevropských států, ve kterém by cukrovka se pěstovala zase tam, kde jsou pro ni nejlepší výrobní podmínky.

Pokud toho nebude, náš vývoz cukru bude asi klepat dále a bude moci býti povznesen pouze vývozem cukru zpracovaného, tedy čokolády, cukrovinek, konserv, zavařenin atd. Surovin máme dosti; restituce daní a cla může býti upravena bez obtíží; stejně i exportní tarify; a pak je hospodářská možnost exportu dána. Musil by ovšem býti organisován; cukrovarský průmysl je však dosud silný dost, aby se uchopil iniciativy, soustředil a racionalisoval závody dosavadní, po případě sám zřídil nové. Tím může aspoň částečně býti vyplněn úbytek ve vývozu surového a rafinovaného cukru, který nám hrozí a který je neodvratný potud, že nebude lze udržeti vývoz až i 11 mil. q. cukru (v hodnotě suroviny), který jsme měli.

Hlavní možností k rozvíření odbytu cukru a tím k zachování většiny našeho cukerního průmyslu leží tedy na našem domácím trhu. Zvýšení domácí spotřeby se ovšem zdražením cukru nedocílí, a v tom je největší chyba posledního opatření cenového. Že si cukrovarský průmysl byl toho vědom a že musil očekávati psychologické důsledky svého opatření, o tom nelze pochybovat. Nemohu si tedy vykládati jeho krok jinak, než jako ránu palicí, aby pod tlakem veřejnosti byla vláda vyburcována ze své netečnosti (dobře ilustrované prohlášení dra Engliše v Nár. Politice z 2. září t. r.). Že zvýšení domácího konsumu je snadno možné, dokazuje jeho stoupanutí u nás za posledních 30 let z asi 10 na 26—28 kg, dokazuje vyšší spotřeba v řadě evropských států, činící až i 50 kg na hlavu. Tomuto zvýšení domácího konsumu musí tedy cukrovarský průmysl věnovat své hlavní úsilí a přehlédnout za tím účelem všechny své složky cenotvorné, i ty, které se týkají nákladů prodejních a výdajů úvěrních. A ovšem i ministr financí uváží, že stoupanutí domácího konsumu i jen na 35 kg by státu vyneslo stejnou částku spotřební daně, jako dosud, i kdyby tato daň byla snížena o celých 20% — arci jen tenkrát, kdyby se toto snížení projevilo ve snížené domácí ceně a nebylo stráveno pro účely jiné.

ŽIVOT A INSTITUCE

Josef Teichman:

MNO a jeho hlavy.

I.

Dr. Frant. Soukup jednou na schůzi vyprávěl, že když se po převratu zřizovalo naše ministerstvo spravedlnosti, on, ministr, musil si přinésti kalamář z domova, měl-li vůbec nějak začít pracovat. Možná, že docela nic nepřepínal, neboť na příklad ministerstvo národní obrany, na které se od samého počátku trvání

republiky hrnulo tolik zodpovedných a rozhodujúcich úkolů, začínalo ešte mnohým hŕň.

S MNO to bolo opravdu težší. Hned druhý den po prevratu bylo třeba podchytiti celou tu veľkou stavbu bývalé vojenskej moci rakousko-uherskej a zachránti z její hrotících se zbytků vše, čeho by se dalo s úspěchem užiti v nově vzniklém státě. Takřka v několika hodinách se musilo rozhodnouti o způsobu obrany některých zvláště ohrožených úseků země, zejména na severu Čech, na Těšínsku a na Slovensku, a to nebyla práce malá, hlavně když se uvází, že dědictví, které MNO po staré monarchii převzalo, bylo ve své podstatě úplně zdemoralisováno a zkaženo.

Tehdy — a s tím se také nejvíc počítalo — mohlo pomoci jen ono velké nadšení, jímž všechny vrstvy národa byly prolntuty. A to také z valné části pomohlo. Lidí, kteří byli ochotni pomoci, byl dostatek, vždyť i váleční invalidé se hlásili do zbraně nebo k pomocným službám, ale mnohem větší, vlastně největší obtíž byla s řádným vyzbrojením, zásobováním, dopravou a organizací těchto většinou dobrovolnických sborů, které naplňovaly kasárny republiky.

V této napiaté době, kdy se nevědělo jaké překvapení přinesou nejbližší chvíle, vznikalo MNO. Vznikalo v poprevratovém chaosu, který byl zvyšován tím, že pro nejnntnější instituce MNO nebylo dostatek místa. Tehdy se ztratilo hodně drahého času právě tím, že MNO bylo umístěno na Hradě, kde sice bylo hodně krásných a cenných věcí, ale kloudný psací stůl, několik židlí a nějaké skříně na spisy marně tam někdo hledal. Pražský Hrad po této stránce byl snad nejméně způsobily, aby se mohl státi sídlem ústředních úřadů republiky. Neboť co to bylo platné, že v některých síních byly krásné lustry, obrazy, zrcadla, starodávné krby, koberec atd., když úředníci ministerstva se tísnili u několika kulatých stolků, někde se úřadovalo i na oknech, díky jejich hlubokým výklenkům, druh do druhu vrážejíce, jakmile se jen trochu pohnuhli.

Teprve, když míra byla dovršena a úřadování nejvyššího vojenského úřadu se tak trochu podobalo frašce, začal se do MNO narychlo svážeti nejnntnější nábytek. A to zase jen odkud si mohlo ministerstvo tehdy poručit. Tak z vojenského velitelství v Praze se získalo několik starých stolů a židlí, litoměřická nemocnice dodala bílý nábytek, a konečně také něco bylo přivezeno z infekčních baráků v Pardubicích, bez ohledu na to, nepřestěhuje-li se tím na Hrad také nějaká maličkost, nad kterou by bakteorolog musil s hrůzou sprásknouti ruce.

Ale to nebylo vše. K této kalamitě se přidružila ještě řada dalších nedostatků. Neboť na Hradě chybělo vše, doslova vše. Nebylo zde vodovodu, elektrického nebo plynového světla, a co hlavní: na Hradě bylo třeba ukájeti přirozené lidské potřeby takovým hrozným způsobem, že to vyvolávalo smích u každého, kdo sám nebyl nucen používatí těchto středověkých zdravotních zařízení pražského Hradu.

Že se za takového stavu věcí přesto vykonalo skoro vše, aby bezpečnost republiky byla zajištěna, to třeba přičísti na vrub právě tomu nadšení, s kterým se všude po prevratu pracovalo. Ale — to třeba říci hned — v MNO se musilo od samého počátku pracovat ještě jinak, totiž s jakousi obzvláštní pozorností k stavu t. zv. veřejného mínění, a to proto, že všechno, co

s vojnou jen docela málo souviselo, bylo, vlivem dlouhé války, tak zdiskreditováno, že na příklad i hodnost důstojnická, nebyla-li to náhodou hodnost legionářská, byla jednotlivci víc k necti než k prospěchu. S tím se tedy musilo vždycky počítat. Na MNO se tehdy také skoro všecko naložilo a — svedlo. Mohla-li se jiná ministerstva do omrzení vylouvatí na »nedostatek zapracovaných sil«, na »dětské nemoci státní administrativy« a bůhví nač ještě — u MNO se požadovala ve všem všudy naprostá dokonalost. MNO se nemohlo a nesmělo mýlit, tím méně vylouvat, že kde nic není, ani čert nebere. Každé jeho opatření bylo ihned stíháno nemilosrdnou kritikou, jež namnoze přýštíla víc z nechuti ke všemu, co tento vojenský úřad musil konati, než z potřeby ukazovatí na nešvary, které se leckde ukázaly.

Pravda, u nás se sice velmi brzo uznávalo, že když jiné a mocnější státy mají stálovou armádu, se bez ní také neobejdeme, a jaksi s vážnou tváří se zdůrazňovalo, že naše armáda musí býti do b r á, t. j. vyzbrojená všemi moderními prostředky boje, které, jak zkušenosti z poslední války ukázaly, byly rozhodující; ale bída byla v tom, že právě ti, kdož do věci dobře viděli a na vlastní oči se mohli přesvědčit, že to, co se dělá, se — kromě několika výjimek — dobře dělá, na obrátku šmahem zamítali všechny nutné důsledky, které vyplývaly ze závěru, že když tedy již musíme míti armádu a d o b r o u armádu, musíme ji také zříditi. Ale doba již byla taková, že mluvit o nějakých potřebách pro vojsko bylo hodně nepopulární. Rozumové důvody a plamenné odkazy na zájem státu, jemuž se právě nikterak, zejména po obranné stránce, nedařilo, zde vůbec neplatily. Lidé prožili strašlivý otřes světové války, a každá, byť sebe nepatrná památka na to, co bylo, budila v nich zlou krev. Byli-li jsme kdy opravdovými antimilitaristy, pak to bylo právě po prevratu. Tehdy kdo jen trochu mohl, stůj co stůj se chtěl dostatí z vojny domů. Zprošťovací oddělení MNO, právě v době, kdy obrana republiky potřebovala každého jen trochu schopného muže, bylo prací téměř zavaženo. Na 140.000 žádostí o zproštění z vojenské služby bylo v roce 1919 u zprošťovacího oddělení projednáno a několik ukázek důvodů o t. zv. »nepostradatelnosti« žadatele pro civilní život by jasně ukázalo, oč o všecko se ti mnozí opírali, jen aby se mohli k službě obrátit zády. Neboť občanská povinnost zůstat v uniformě československého vojáka byla pro leckterého poprevratového vlastence taková hrozná obět a námaha, že jen pod nejpřísnějšími pohrůžkami a tresty bylo možno od něho žádati nějakou službu.

Ostatně jaká nálada proti vojně tehdy v republice panovala, nejlépe snad charakterisuje sám fakt, že v čelo MNO nebyl postaven nějaký zkušený generál nebo t. zv. vojenský odborník, nýbrž vyložený antimilitarista, tvrdý odpůrce všech vojenských opatření bývalé monarchie — V á c l a v K l o f á č. Mezi politiky tehdy opravdu nebylo vhodnějšího muže, který by se byl mohl jen s trochou naděje na úspěch ujmoutí tohoto proskřibovaného resortu a čelití tak katastrofě, která se v jistém čase zdála téměř neodvratnou.

Klofáčova antimilitaristická minulost a jeho značná popularita, které se těšil i u příslušníků jiných politických stran, vojně nikterak nakloněných, měla tu býti bezpečnou zárukou, že když už tedy musíme míti vojsko, toto nutné zlo, že pod jeho, Klofáčovým, ve-

dením bude především navždy odzvoněno tomu ohavnému a duchamornému štramačení, povýšeneckému vystupování oficírů a vůbec všemu, co se na vojné každému poválečnému člověku na nejvyšší stupeň zhnusilo, zkrátka: Klofáč měl najednou s holýma rukama dokázat, že budeme-li mítí vojsko, že to bude vojsko jiné, české, demokratické, pravý opak vojska bývalé monarchie — milice.

II.

Někdo jiný než právě Klofáč by se byl dozajista rozmýšlel, zda za tohoto stavu věci má na sebe vzítí úkol, který byl pro něho, neodborníka, jednak velmi obtížný, jednak svrchovaně odpovědný již tím, že celá veřejnost skoro zárlivě střežila každé jeho opatření, takže jen docela malé zakopnutí mohlo by se mu státí osudným. Klofáč to sice docela dobře předvídal, ale nebál se. To snad proto, že měl jakýs takýs program budoucího československého vojska, a jehož prováděním se mělo začítí hned, jakmile by byl doma větší počet legionářů a schopných důstojníků-instruktorů, kteří se měli státí jádrem a základnou pro reorganisaci celé československé branné moci. Ale i to — dokud by se nevrátil dr. Milan Štefánik, ministr vojenství, mělo mítí ráz jen jakési prozatímnosti. Klofáč totiž nebyl hluchý k volání veřejnosti a jisté části zákonodárného sboru o brzkém zavedení milice, s kterou se všude, ale jaksi bez veškeré bližší představy, počítalo jako s jedině možným útvarem čl. branné moci.

Ze miliční systém je v Československu možný, Klofáč s počátku sám věřil a také s jeho strany nebyl kladen odpor, aby se tak v budoucnu stalo. Právě naopak. Velmi brzo po svém nastoupení zřídil v MNO zvláštní referát, později dokonce oddělení, pro studium milice, jehož činnost se měla výhradně zabývatí přípravou budoucího miličního systému československého.

Ale již za čas musil Klofáč uznat, že se mýlil a že o nějaké československé milici, aspoň v tom smyslu, jak se leckde v tisku tradovalo, nelze pro nejbližší budoucnost vůbec mluvit. Ukázalo se totiž, že otázka milice pro Československo, jehož mezinárodní a strategická posice nebyla právě skvělá, je tak složitá a ve svých důsledcích skoro neproveditelná, že nejen Klofáč, jako odpovědný ministr, nýbrž i řada politiků, u nichž dříve milice byla dobrým agitačním prostředkem proti požadavkům vojenské správy, velmi brzo chápala, že by taková milice mohla býtí obraně státu i do jisté míry svrchovaně nebezpečná. Ovšem, navenek musilo být zachováno zdání, že se o budoucím miličním systémem vážně pracuje, ale uvnitř MNO se zatím již shromažďoval obsáhlý materiál pro chystaný branný zákon československý, kde se dokazovalo, že za nynějšího stavu evropské politické situace nelze opravdu dělat nic jiného, než budovat stálou armádu na systému kádrovém.

Vládní návrh zákona branného, který byl Národním shromáždění předložen dne 28. prosince 1919, se také již nikde nezmiňuje o nějaké milici. Obsáhlá důvodová zpráva to jaksi vysvětluje a omlouvá tam, kde praví, že zavedení milice v čs. armádě pro nynější přechodnou dobu, vzhledem k zahraniční situaci a jejímu vlivu na místní poměry, nelze provéstí, ale že se svého konečného cíle, t. j. zavedení milice v budoucnu, nikterak nevzdává. To ovšem bylo řečeno víc s ohledem na

politické poměry a náladu některých politických stran než doopravdy, protože se v MNO již tehdy docela dobře vědělo, že nějaký miliční systém je u nás těžko proveditelný. Proto také vládní návrh zákona v tom směru nic nestanovil a byl-li během parlamentního jednání připojen k § 1. branného zákona odstavec druhý, kde se praví, že »branná soustava republiky Československé bude vybudována na podkladě miličním« a že »ustanovení tohoto zákona platí pro dobu přechodnou«, byl to jen nevyhnutelný kompromis, nemělo-li být nutné projednání a schválení branného zákona stoupenci milice ohroženo.

Jistě však nebylo Klofáčovou vinou, že se mu všechno tak nepodařilo, jak si to při svém nastoupení představoval. Především to všechno, co po staré monarchii zbylo, nebylo možno jen tak zamítnouti nebo lámat přes koleno, aniž se dříve nezjistilo, zda je to opravdu tak špatné a zavržení hodné, jak se obecně soudilo. Vojenská správa již tehdy, třebaže veřejnost někdy byla odchýlných názorů, musila počítat s každým reálným faktem pro vybudování rozsáhlé a neobyčejně citlivé organizace armády, a ovšem, že tato reálná náplň nemohla býtí vzata jednoduše ze vzduchu, snad jen k vůli tomu, aby vše bylo jiné — nerakouské. Takovou cestou by se nikam nedošlo. Klofáč nerad sice — ale nebylo vyhnutí — leccos musil přijmouti, o čem by byl dříve jistě pochyboval, že to je dobré a vojsku jako celku prospěšné, neboť právě odpovědnost za stav armády a konečně letmé srovnání se systémem organizace vojska francouzského ukázaly, že se ani v Československu neobejdeme bez různých zařízení, o nichž si neinformovaný pozorovatel mohl myslit něco hodně špatného.

Konečně krátká doba mezi rokem 1918 a 1919 přinesla Klofáčovi řadu nových zkušeností i trpkostí, které svou povahou, rázu více mezinárodního, mu ani nedovolovaly, aby vývoj čs. armády nastoupil takovou cestu, jaké by si přál. Již branný zákon ukázal, že nějaká velká reforma v naší armádě je nemyslitelná, dokud mezinárodní spory budou řešeny jen s náležitým zřetelem k síle a výzbroji armád. Proto také předložení branného zákona bylo pro leckoho nemilým překvapením, zejména pokud stanovil délku branné povinnosti a presenční služby, povinnost k zvláštním vojenským úkonům za války, způsob odvodů, tresty za vyhýbání se nebo neplnění jednotlivých ustanovení zákona atd. Tehdy Klofáč musil vyslechnouti řadu prudkých výtek o svých chutích svěsti čs. armádu do vod militarismu, o jejích imperialistických cílech a kdoví co ještě, zatím co šéf hlavního štábu, francouzský generál Pellé, přátelskou rozprávkou, milým úsměvem nebo striktním poukazem na skutečný stav věci dohodoval se ve sněmovně s vůdci politických stran o délce presenční služby a — ku podivu — nikde nebyl oslyšen.

Takové tedy byly rozdíly. Postavení prvního ministra národní obrany, jeho pravomoc a vůbec vliv na poměry ve vojsku, byly tehdy víc reprezentativní, byrokratické, ale praktického smyslu neměly, nemohly mítí. Pro to, aby se tak mohlo státí, byla doba příliš vážná a vliv Spojenců rozhodující.

Přesto však Klofáč, jako první ministr národní obrany, vykonal kus poctivé práce, práce, o které se již jeho pozdějším nástupcům ani nezdálo. Uvážíme-li, že začal stavět téměř z ničeho, že lidský materiál, který měl po převratu k dispozici, byl z valné části vlivem dlouhé a kruté války úplně otráven a znechucen k dal-

ší službě, že v době, kdy ostatní ministři mohli poměrně klidně a nerušeně stavět základy svých resortů, musil čelit nejen vnějším, ale i vnitřním zmatkům, jež na jeho resort se všech stran doléhaly, nemůžeme neuznat práci člověka, který byl v úřadě snad někdy příliš měkký, nakloněný ke stranicko-kamarádským kompromisům, jež se mu samému potom nevyplatily, ale který vždy, ať běželo o cokoli, počínal si čestně, nezákladně, bez povýšeneckého autoritářství.

Skoro se naskytá otázka, co by se bylo stalo, resp. jak by byl vývoj vojenských věcí po převratu asi pokračoval, kdyby místo Klofáče, který dovedl velmi mnoho ustupovat a zejména tolik odpouštět, nastoupil náhodou některý jiný politik, který by svou funkci ministra chápal poněkud jinak, totiž asi tak, že by jeho ministerské »já« musilo mít pravdu i tam, kde by pravdu nemělo? Něco podobného právě Klofáč neznal. Kdekdo k němu mohl přijít, každého vyslechl, mnoho si nechal poradit a když nebylo vyhnutí, šel i proti programu své strany, jen aby své funkci nezůstal nic dlužen. A na to se u nás zpravidla hodně zapomíná. Jen docela malý okruh lidí tehdy věděl, jaké oběti musí Klofáč této své ministerské funkci přinášet, nemá-li ještě sám přispět k zvýšení chaosu, v kterém se republika za jeho ministrování zmítala. Klofáčovi bylo ve sněmovně také jednou vytýkáno, že prý svou ukvapeností vlastně způsobil válečnou zápletku s maďarskými bolševiky v roce 1919. Ti, kdož věděli, jak tento válečný konflikt vznikl a jak se vyvíjel, s velkou obavou čekali, že snad Klofáč konečně vystoupí ze své rezervovanosti a veřejně prohlásí, jak se to stalo a do jaké míry nese on, jako ministr, na věci vinu. Ve sněmovně bylo tehdy velké pozdvižení. Klofáč byl přivítán pokřikem, na jeho adresu padala příkrá slova — slova taková, že by je jiný ministr sotva nechal bez náležité odpovědi, ale Klofáč tehdy řekl jen tolik, kolik jako ministr na svou obhajobu říci musí a — smí. Ostatní spolkl, zámířel a věděl, že tak bude nejlépe. Jiné věci byly tehdy v sázce! — Ale dnes se již také ví, že v krátké době na to řada těch, kteří dříve volali o jeho hlavu, k tomuto jeho »unáhlenému« kroku na Slovensku potom radostně přikývli, když se poměry ve straně najednou obrátily. Ale to jaksí mimochodem.

O soudcích a souzeních.

(Povídání sice ještě trochu letní, ale jinak pravdivé.)

I.

Začal jsem svou »kariéru« taky u té branže, jíž Jaroslav Maria nemůže přijít na chuť. Tož tedy nejdřív něco k minulosti.

Bylo nás u krajského soudu na počátku dvacátého století asi dvacet auskultantů a právních praktikantů, z nichž nepatrná část byla po rozumu církevního práva »expectantes in fructibus et floribus« (placení), většina »expectantes in herbis« (bezplatní). President soudu usadil nás všechny v jedné prostorné místnosti, z níž jsme se vystěhovali jen jednou za čtvrt roku na několik dní. Bylať to poradní síň poroty, jejíž zasedání konalo se čtyřikrát do roka.

Naším »prefektem« byl »nejvyšší« soudní rada F., vynikající právník a znamenitý soudce. Byl to největší člen gremia, a jeho dlouhý krok poznali někteří i skrz zeď. Vrzla-li ke všemu ještě klika u předsíně, nastala

hotová panika. Trojice, jež hrála v koutě u stolu mariáš, rozstříkla se, jakoby padl mezi ni šrapnel, zatím co corpora delicti rychle mizela v útrobach kapes. Nejstarší auskultant, který sloužil už déle než šest let, ale dosud neměl soudcovskou zkoušku, a který si hověl natažen u zdi na lavici, máje hromádku knih pod hlavou, mrskl sebou jako kapr na blátě a rychle rozevřel jednu knihu. Anekdotaři, na něž »štrébři« nestačili hubovat, ztichli náraz, jako když na žáby hodí. V »sanctissimu«, zřízeném pro porotce, na něž by při poradě přišly jisté nesnáze, hrál na barikádě divadlo veselý kumpán; ten ocitl se v situaci nejsvízelnější, nevěda kam skočit, aby nestrhl dolů i barikádu a nezpůsobil pekelný hlomoz.

Aby bylo jasno, proč jsme měli před radou F. takový respekt. On byl totiž i výborným soudcovským pedagogem a řídil náš praktický soudcovský kurs. A jemu záleželo na každém z nás. Poučoval, pobízel, radil a vysvětloval. Tak na příklad:

Seděli jsme všichni v jednací síni kolem zeleného stolu. Na pořadu byla otázka: co vše jest činiti soudci, když dostane civilní žalobu na stůl.

»Začněte, kolego K.,« praví pan rada. »O čem budete uvažovat nejprve, když dostanete žalobu do rukou?«

Kolega K. se potutelně usmál a řekl: »Nejdřív se podívám, jestli bych to mohl nějak šikovně odpálit.«

»A to je pěkná prakse,« povídá pan rada. »Od koho pak jste se tomu naučil?«

»To tak dělá můj šéf sekretář S.,« odvětil docela nemaleně auskultant K.

»Tomu si nezvykejte,« obrátil se pan rada k nám všem. »Jako soudci budete určeni k tomu, abyste svými vědomostmi a schopnostmi sloužili lidem, a při takovéhle praksi nebudou vás mít lidé rádi. Kolega K. chce říci, že soudce má v prvé řadě uvažovat o své příslušnosti,« pokračoval dále, vzav jeho odpověď za žert, »ale nemyslí to vážně, že by měl soudce hledat cestu, jak by se zbavil práce, která má zjednat stranám právo a jemu dát vnitřní uspokojení.«

Než hodina skončila, dotkl se pan rada ještě několikrát sekretáře S., a mohli jsme z toho poznati, že je i z jeho práce o něm dobře informován.

Na své auskultantské túře přišel jsem pak k okresnímu soudu a poznal jsem jiné soudce. A to byli soudcové po rozumu pana rady F. Sekretář Dr. K. a přednosta soudu rada P., jeden i druhý, to byl pravý servus servorum dei.

Pravda, sekretář Fr., ač nevyznal se valně v zákoněch, dělal ještě více. Potkali ho, když právě vystoupil ze dveří jakési chalupy. »Co pak jste tu dělal?« zeptali se ho. »Já tu byl upomínat, aby zavedli knihovní pořádek,« zněla odpověď. Anebo referoval ráno o důležité události: »Včera šel jsem kolem vězení a nějaký vězeň spouštěl s prvního poschodí dolů provázek. Cizí člověk uvázal mu na něj dole psaní a vězeň je vytahoval nahoru. Já jsem tedy toho člověka zatkl a odevzdal jsem ho soudnímu sluhovi Vodrážkovi.«

To sekretář Dr. K. ani rada P. nedělali sluhovské nebo policajtské služby, ale za to si nemohl nikdo stěžovat, že by mu některý z nich byl frivolně »odpálil« některou žádost nebo žalobu. Sekretář Dr. K., jemuž jsem nikdy neviděl soudce rovného co do rychlosti právnické práce a jenž byl ustavičně hotov, udělal nesmírně mnoho pro nemajetné strany, které neměly na

advokáta. Pocházel jsem z okresu, a tu nejednou přišel ke mně a ptal se: »Zeznáte nějakou paní R.?« »Zajisté znám,« odpovídám. »Tož se nám pojdte zapsat do knihy,« řekl a odváděl mě za kabát. Našel jsem v legalisačním oddělení známé lidi z venkova. Sekretář Dr. K. sepsal jim i smlouvy, zapsal knihovní žádosti a hned vtělil. Jen kolky si koupili, jinak vše měli zadarmo. A nemusil chodit po chalupách upomínat, aby zavedli knihovní pořádek.

A jeho ústní jednání, to bylo poslechnutí. On »nehudloval« — jak nazýval rada F. ustavičné doplňování a opravování skutkového děje a flikování protokolu — on nechal strany vše vypovědit, vyptal se sám, tu a tam si jen tukul tužkou do papíru, aniž by přednášejícího přerušil, a když už bylo všecko venku, řekl mi: »Tak to napíšeme.« A nyní to šlo nepřetržitě až do konce v takovém tempu, že se mně košile lepila na zádech.

Když jsem slýchal mluvit o soudcích jako o elitě státního úřednictva, měl jsem jasnou představu před sebou. Náš představený rada F., přednosta okresního soudu P. a sekretář Dr. K., to byli soudci dobrého, nefalšovaného jádra, to byla skutečná úřednická elita.

Náhoda chtěla tomu, že jsem se dostal, vrátiv se zase ke krajskému soudu, v područí sekretáře S., který byl zatím povýšen na radu a předsedal civilnímu senátu. (To už byl pan rada F. povolán k nejvyššímu soudu do Vídně, jinak by se to nebylo stalo.) Byl to podivný človíček. Především myslil si mnoho o sobě, a to zejména ve dvou věcech: že mnoho ví a že dělá mnoho práce. Když mě usadil ve své kanceláři, aby mě měl hodně nablízku, viděl jsem, že má také pořádek prázdný stůl jako mívával sekretář Dr. K., ale brzy jsem poznal, že je v tom háček. Co chvíli mi řekl: »Ten rozsudek nebo to usnesení mně udělají, já bych k tomu nepřišel.« (Oslovoval auskultanta po starém způsobu »voni« a nikým si to nedal vymluvit.) Jindy zase přesunul práci na votanta a co u něho zbylo, zamkl vždycky před odchodem do stolu.

Platil jsem u něho za nášlepek, a pořádek ve mně vřela krev. Bohové mně buďte milostivi, když to říkám, ale mně nadutý soudce připadal vždycky strašně hloupý. Když dovedl soudce sestoupit se svého prestolu a promluvit k člověku lidskou řečí, tak opravdu lidskou, že se v jeho nitru rozechvěly struny citu, a já viděl, jak v něm puká nadčlověctví nebo zpupnost, zmocňovaly se mne nadšení a láska k soudcovskému stavu. Ale můj nový šéf byl otrava. Dával jsem si na chlapíka pozor, je-li i v soudním procesu takový, jak to o něm řekl kdysi kolega K.

Tož tedy jednou líčil. Zástupce žalované strany přednesl svou odpověď na žalobu a zástupce žalobcův vstával k replice. »Počkají, počkají,« povídá advokátovi, »až jestli to budeme potřebovat. Soud se poradí.« A odvedl nás do poradny.

»Teď je nejlepší čas žalobu odpálit,« povídá mou-dře votantům. Už je to tu! Zasmál jsem se v duchu. A nyní začal s velikou přesvědčivostí vykládat, jak stačí pouhá přednesení stran k tomu, aby žaloba byla zamítnuta.

Jeden z obou votantů kýval statečně. Onť kýval vždy a ke všemu. Měl vždycky jen cizí votum, nikdy své vlastní. President soudu to o něm věděl a ucpával jím jenom díru. Ale i druhý votant, ač dobrý a inte-

ligentní soudce, dal se řečí předsedovou strhnout. S počátku jaksi váhal, ale nakonec se dal přesvědčit.

Nechal jsem pana předsedu zopakovat si ještě důvody, ze kterých »odpálí« žalobu, a udělat si poznámky. Když řekl: »Tak pojdme!« a vzal za kliku, zastoupil jsem pánům cestu, řka: »To, prosím, nejde. Byl by to rozsudek zmatečný a byl by vyšší instancí zrušen. Straně se nemůže odejmout slovo k přednesu v skutkových okolnostech před koncem jednání.«

Pan předseda se na mě zlobně podíval. Takové auskultantské vyžle a dovolí si mluvit do jednání. Ale rada B. se rychle vzpamatoval. »Kolega má pravdu,« »vždyť je to nesmysl, co jsi chtěl udělat, přece musíš nechat advokáta přednést repliku!«

Tož jsme se hezky vrátili do jednací síně. »Vy chcete ještě přednášet?« otázal se pan předseda zástupce žalující strany. »Ovšem že ano! Vždyť jste mi vzal slovo,« odpověděl advokát. »Budeme tedy jednat třeba do devíti hodin,« odsekl zlobně pan předseda a zasedl na své místo. Jednání pak ukázalo, že pouhé přednesy stran nestačí naprosto k tomu, aby o žalobě bylo rozhodnuto. Pana předsedu jsem vlastně uchránil před blamáží, ale ač mně pil krev, byl jsem tomu rád. Byl jsem zárodkem soudce a cítil jsem potřebu chránit soudcovskou čest.

Jeden delší proces zachytil jsem již na konci. Obecní starosta, jenž si dělal ze svého úřadu velkou čest a vynakládal na obec ze svých peněz, propadl při volbách a obrátil se pohněván proti obci žalobou o zaplacení nákladů pro ni konaných. Byl jsem při konečném jednání, měly se však provést ještě některé méně významné důkazy dožadáným soudcem a stranám bylo oznámeno, že rozsudek bude vydán písemně, jakmile spisy dojdou, ježto netrvaly na tom, aby se o zbývajících důkazech jednalo.

Spisy došly asi za měsíc. Pan rada položil mi je na stolek a řekl mi: »Tenhle rozsudek mně udělají, já bych k tomu nepřišel. A hezky si s tím pospíšejí, já půjdu na dovolenou, abych to mohl ještě podepsat.«

Tohle mi právě nebylo vhod. Byl jsem přítomen toliko poslednímu jednání, takový objemný svazek a dělat rozsudek.

»Nu, a jak se to vyřídí,« povídám mrzutě, »vždyť nebyla ani porada.«

»Vyhoví se žalobě v celém rozsahu,« praví pan rada. »Vždyť je to samozřejmé, že to obec musí svému starostovi zaplatit.«

Nezbývalo nic jiného. Odpoledne jsem odnesl spisy domů a večer jsem začal číst. Sotva jsem nakouzl druhý jednací protokol, čtu: Zástupce žaloby obce namítá, že obecní zastupitelstvo jednalo ve schůzi dne . . . konané o nároku žalobcův a usneslo se požádati zemský správní výbor o provedení revise obecního hospodářství a vyříditi žalobcův nárok podle výsledku této revise. Žalobce byl pak do následující schůze zavolán, usnesení mu bylo oznámeno a on s tímto postupem souhlasil. Revise obecního hospodářství nebyla dosud provedena. Důkaz knihou protokolů o schůzích obecního zastupitelstva a dotazem u zemského správního výboru. Dál jsem už nečetl. Spis jsem hezky zavřel a šel jsem spat. A sotva jsem se ráno probudil, pokoušelo se o mě šibalství, jak to panu radovi »šikovně odpálím.« Sotva vstoupil do kanceláře, položil jsem mu spis na stůl a řekl jsem mu: »Ten rozsudek se nemůže dělat.«

»Proč ne?« otázal se a vyvalil na mne oči.

»Protože tu je nevyřízená námitka předčasnosti žaloby. Všecky důkazy jste prováděl zbytečně. Měl jste omezit jednání na tuto námitku a pravděpodobně byste byl žalobu hned při třetím jednání pro tentokráte odpálil. Teď se musí jednání znova zahájit a přijde-li to nahoru, bude z toho velký skandál, takovou dobu se táhne proces a tolik peněz už stojí. Nejlépe, kdybyste to mohl smířit, ale kdo bude platit ty zbytečné útraty?«

Nejsem mstivý člověk, ale opravdu mě to tehdy hřálo u srdce, že jsem si na něm mohl tak smlsnout. Auskultant, který nestál u něho za šňupec tabáku, a moci mu dát takovou lekci!

Pan rada si přečetl místo, které jsem mu ukázal, poškrabal se za uchem a zahromoval. Proces nebyl před odchodem na dovolenou skončen. Po soudních prázdninách spatřil jsem spis na jeho stole. Nevím, jakým nedopatřením tam zůstal. Rychle jsem nahlédl do posledních listů. Ústní jednání se znovu zahajovalo a stranám se oznamovalo, že se bude jednat o námitce předčasnosti žaloby. Pozdě, ale přece!

Jednání nebyl jsem už přítomen, protože jsem byl přidělen jinému referentu. Ani ten nepatřil k úřednické elitě. Sváteční střelec — to by byla dost shovívavá charakteristika.

Advokát mu ukázal listinu, byla bez kolku. »To nemůžete předložit, nemá to platnost!« vyhrkl na něho. Advokát stěží potlačoval smích. »Pane rado, přece listina nepozbývá důkazní moci, není-li kolkována,« poučoval ho. »Ale byli byste zavřeni!« vykřikl a z očí sršely mu jiskry. »Zavřeni, zavřeni!« opakoval advokát a rozesmál se. Už to nebylo možno déle vydržet. »Pokutou,« dodal pan rada poznáv jakou řekl hloupost. »Zavřeni pokutou!« zvolal advokát a rozesmál se na celé kolo. To bylo už opravdu k prasknutí.

Bývalo mně stydno při takových scénách, a když byly přítomny strany, přál jsem si vždycky, aby mnoho nemluvil. Ale žel bohu, mluvil strašně mnoho!

O třech výtečných soudcích jsem mluvil, pro souměrnost stůž tu též ještě jeden do trojice nevytečných. Než nechci se jím dlouho obírat. Čtenáři »Přítomnosti« by snadno mohli říci, že vypravuji soudcovské anekdoty a nikoli to, co jsem viděl na vlastní oči a slyšel na vlastní uši. Avšak nikoli, milí přátelé! Jsou toho i jiní pamětníci a daleko lepší a důkladnější reportéři. Nemám za vyloučeno, že by se ještě našel komponista písničky: V tom třetím oddělení stala se velká věc, tam pro urážku na cti žalován jeden švec. A refréen: Tedy tento, tento, tento . . .

Tedy tento soudce byl sekretář S. u okresu v sídle krajského soudu jižních Čech. Byl to hrdelní soudce, nikoli Richter, nýbrž Scharfrichter. Na štěstí rozsuzoval jen přestupky. V civilním procesu nehmul — jak se říká — s místa. Když ho postihlo v době dovolených zastupovat kolegu, byl s to po několikahodinném zapolení o smír odročit ústní jednání z toho důvodu, že je zaměstnán jinými neodkladnými pracemi.

Ach ano, ty urážky na cti! To bylo jeho parádní číslo. Ale za celý čas, co jsem u něho přísluhoval, vynesl toliko jediný rozsudek. Všecko ostatní utloukl v pravém slova smyslu. Po podiu běhal jako divý a ustavičně domlouval: »Odpusťte mu to, Kristus Pán taky odpouštěl.« Když žalobce neměkl, spustil jinou: »Úrodu nemáte, pohromy vás stihají jedna za druhou, a přece utrácíte peníze a obtěžujete zbytečně soudy.«

Kvikla-li mu do toho ženská, zle bylo. »Neštěkej mi tady, já tě dám zmrskat,« spustil na ni, že ji až třesavka popadla. A běda jí, byla-li to obžalovaná a nedala se pohnout k smíru. Když už byl čas k obědu, zanevřel na tvrdé strany a řekl: Soud se poradí. Vzal mne a jednoho staršího auskultanta a odvedl nás do své kanceláře.

»Co myslíte,« spustil, »já jí chci dát kanálii čtrnáct dní s posty! Já jí dám, takhle mně tu štěkat!«

Umluvili jsme to s ním na dvacet korun pokuty, a to jsme ještě vzali přiměřený zřetel na jeho spravedlivý hněv. »Já to dám na vás,« obměkčil se. »Ale já bych ji, kanálii, bez milosti zavřel.«

Rozsudek byl tu však bílou vranou, jak jsem již řekl. Když nic nepomáhalo, dal stranám na rozmyšlenou a odešel do své kanceláře. Po chvíli se vrátil a řekl: »Dělejte, ať to skončíte, já spěchám na dráhu, pojedu do Vídně referovat císaři pánu, jací jsou tu lidé, jak se to tu mezi sebou hašteří a pere.« Tohle byl silný tabák. Než se dát ostouzet u samého císaře pána, to si leč který venkovan rozmyslil a podal svému soupeři ruku.

A co dnešní soudci a jejich souzení? Nedávno napsal jeden spisovatel knihu o soudcích, historie vážné i kratochvilné. Můj bože, nejen spisovatel, nýbrž i básník. A jaký básník! Když mne, prosaického člověka, všelijaké ty »variae cansarum figurae« v naší zlaté republice tísni, jak si po něm přeríkávám:

Na poli širém hromem zní můj hlas,
slyš, píseň moji, kterak skety plaší:

Jsem Čin, jsem Čin,
mou láskou Svoboda, muž volný druhem mým!

To je něco, tahle poesie nepadá, jako kapky oslazené vody do mizerie našich dnů,« jak řekl jednou o poesii Machar. Miluji velmi takového básníka, který tiskne člověku do rukou zbraň k boji proti vši nešlechetnosti, ale jak mu mám odpustit, že, píše o soudcích, zapomněl na jednu postavu velkého pozoruhodnou, která zaslouží docela pěkného popsání?

Nuže, zbylo tedy něco pro mé nikoli tak břitké péro.
—čk—

V Ě D A A P R Á C E

Dr. Jaroslav Hůlka (New-York):

Podivnosti v americké medicíně.

I.

Čas jsou peníze. To je české pořekadlo. V Americe by mělo být podobných pořekadel více, jako: Čest jsou peníze, starost jsou peníze, strach jsou peníze, škrábnutí jsou peníze. Neboť ublíží-li vám někdo na cti, způsobí-li vám starost, škrábnete-li se na zádech o jeho plot, leknete-li se jeho psa, zaručují vám právní názory této země možnost peněžité náhrady nejen za hmotnou škodu tím způsobem utrpěnou, ale i za morální nebo duševní utrpení tak přivoděné. Jak smutné, že také nemoc nejsou peníze. Ovšem, úraz, zejména automobilový, to jsou velké peníze. Ale taková obyčejná nemoc, která přichází na člověka z čista jasna, to je pro Američana opravdová pohroma. Hodinový systém pracovní odměny v kancelářích, obchodech, úřadech, dílnách zbaví nemocného okamžitě příjmu. Nemocenské pojištění je drahé a jen v soukromých

rukách. Zřídkka je povolována v některých úřadech na nejvyšší jednoměsíční dovolená pro případ nemoci, ne vždy a ne plně placená. Delší onemocnění zpravidla znamená ztrátu zaměstnání.

Jaké cesty a prostředky vytvořil praktický americký duch na ochranu proti takovým pohromám? Jak na ně vůbec reaguje? Přirozeně, že po americku, to jest velmi jednoduše a prakticky: Člověk je živá mašina. Rozlámaná mašina se dává mechanikovi do správký. Ten mechanik, to je doktor. Ne pan doktor, jako v zaostalé Evropě. Ne autorita, kterou si stavíme k doзору na svoje zdraví, ale prostě občan, jehož obchodem je zbavit vás nemoci.

Namítnete, že člověk není mašina, a že je podstatný rozdíl mezi léčením nemoci a správku stroje? Že je příroda někdy vrtošivá a že to s hojením nejde jen tak jednoduše a rychle? To v Americe neplatí. Nelepší-li se nemoc, nebo, dokonce, horší-li se, je vinen doktor, a je nutno ho změnit. Však máme ve Spojených státech na vybranou specialisty všeho druhu, kteří berou za jedno kouknutí od pěti do sto padesáti dolarů, podle toho, na které ulici ordinují a ke kterému kostelu náležejí; chirurgy, medicinové doktory, elektrické doktory, allopaty, homeopaty, osteopaty, cheiropaktiky, naturopaty, cheiropodisty, physiotherapisty, dietotherapisty, indianské kořínkáře, křesťanské uzdravovače, božské vědátoři, spektrotherapisty, iridodiagnostiky a bůh ví jaké ještě -paty a -pisty, z nichž každý se pyšní titulem doktora a řadou zkratek za svým jménem, které v anglických zemích znamenají čestné tituly a členství učených společností.

Americký materialismus a mechanisace myšlení jsou sociálně psychologické základy vzniku a vzrůstu amerických lékařských kultů. K tomu přistupuje důvěřivost, v reklamu, lehkověrnost, s jakou se přijímají sense, stále proudění obyvatelstva, — Američan žije vlastně stále mezi cizinci — touha, domoci se všeho nějakou nadcházkou, snadno a rychle a též, — a to nikterak na posledním místě — degradace vědy a university, která pronikla americkým životem a ze které se Amerika teprve v nejposlednější době s velkými obtížemi probírá.

Medicinským kultem nazýváme šarlatánství, které vyrostlo ve školu. Šarlatánem je ten, kdo bez odborných znalostí a vědomě nebo nevědomě klamně chce rozeznávat a léčit nemoci. Vyučil-li šarlatán svému umění žáky, nebo má-li následovníky, vzniká kult. Šarlatánství je v evropských zemích stiháno, neboť je jeho podkladem nejčastěji podvod, někdy též ztřeštěnost, jindy hloupost. Proto těžko doroste v Evropě šarlatánství v kult. Americké zákonodárství dívá se však na věc jinak: »Medicinský kult« je mu tolik, jako »medicinská škola«, to jest názor, theorie, metoda. Pro amerického zákonodárce má stejnou vědeckou hodnotu ztřeštěnec, který ve svých časopisech hlásá, že všechny nemoci jsou z přejedení, a že se dají vyléčit postem, jako vědecky vzdělaný lékař, jehož vědění a umění je výsledkem perného hledání přírodních zákonů a vědecké pravdy. Neboť americké zákony o lékařské praxi pocházejí z dob, kdy Amerika ještě vědu nepoznala, protože jí sama nevytvořila. Přijímala dlouhou dobu výsledky vědeckého badání Evropy. Americké university je snadno, rychle, povrchně, ale vždy z praktického hlediska vpravovaly do hlav studentů, a tak se stalo, že nyní americký stát zákonem kult chrání, staví

jej na roveň vědě, a vědeckou medicinu snižuje na kult: Vědeckí lékaři, to jsou v americkém zákoně »allopati«, tak jako jiní jsou osteopati, homeopati nebo eklektikové.

S výjimkou státu New York není v Americe titul doktorský zákonem chráněn, nebo je chráněn jen na papíře. Titul doktora můžete dostat z university, ale též z různých škol, večerních nebo písemných kursů. Po předběžném vzdělání se vás po případě nikdo neptá. Třeba jen zaplatit poplatek, nebo kolejně, nebo korespondenční kurs. Státy ani federální vláda se o to nestarají. Spojené státy jsou jedinou zemí s evropskou civilisací, kde byl titul doktorský takto degradován. Souvisí to se zmíněnou již degradací americké university, která chce dělati vědu ze všeho, — od vedení domácnosti (doctor of domestic sciences) až do astronomie.

Chrání-li některý ze států Unie lékařův titul, není to ochrana vědecké hodnosti doktora, jako spíše ochrana názvu doktora, jakožto označení jeho — státem povoleného — zaměstnání. Jest to ochrana písmen M. D., — Medical Doctor, — která se kladou za jméno, a označují povolání. Tedy: John Smith, Medical Doctor, tak jako Václav Procházka, pánský krejčí.

Písmena M. D. jsou chráněna přibližně od roku 1908 ve všech amerických státech, a může jich používat jen ten, kdo složil státní medicinské zkoušky, jenomže označení M. D. není totožné s evropským pojmem doktora medicíny, nýbrž tvoří zvláštní americký pojem »medicinského doktora«. Jeho výhradním právem — nejen před zákonem, ale i v americké mentalitě — je jednak velká chirurgie, jednak předpisování nebo prodávání medicin. Porodnictví nebo malou chirurgii již může provozovat na příklad osteopat, všech mechanických nebo elektrických léčebných přístrojů může používat cheiropaktor nebo physiotherapist, diety, kořínky a kytičky může nemocným raditi naturotherapist.

Ale ani označení M. D. není vyhraženo jen lékařům vzdělaným podle evropských měřítek. Náleží na příklad také homeopatům a eklektikům. Tak máme v některých státech tři různé státní zkušební komise, které dávají oprávnění k provozování lékařské praxe a k označení M. D., ale které mají zcela různé a protichůdné požadavky jak stran předběžného a odborného vzdělání, tak i ve věci léčby a rozpoznávání nemocí. Tytéž, nebo zase jiné instituce dávají oprávnění k provozování osteopatie nebo fysiotherapie. Velmi rozšířené náboženské kultury hojivě nepodléhají žádné kontrole, ač velmi často přidá jejich velekněz medicinu nebo mazání ke své modlitbě a vzkládání rukou.

Pochopení poměrů lékařské praxe nebylo by úplné bez několika slov o úrovni praktického lékaře amerického. Až do roku 1908 nebylo státních zkoušek lékařských. K provozování stačil diplom lékařské školy, o jejíž úroveň, požadavky, výzbroj nebo vědeckou kvalifikaci nikdo se nestaral. Školy zakládaly skupiny praktiků pro výnosné školné placené studenty a pro zvýšení vlastní reputace, — stali se profesory. Kolem roku 1900 bylo ve Spojených státech na 140 lékařských škol, jejichž zařízení se skládalo namnoze jen z několika desítek postelí a jedné nebo dvou koster. Předběžné vzdělání vyžadovaly tyto školy různé. Od prosté znalosti čtení a psaní — pravopis zhusta nerozhodoval, — až, — to však jen výjimečně v několika školách,

— k absolutoriu a diplomu universitní koleje. Doba studia byla též velmi různá, od dvou let a několika večerních hodin denně až do plného kursu čtyřletého.

Teprve po roce 1900, zásluhou American Medical Association, kde jakoby zázrakem za těchto spleťných poměrů nabyl vrchu vliv poctivých a vzdělaných lékařů, počalo se pracovat k nápravě. Pomohla hlavně publicita a informace studentů. Zvláštní výbor studoval školy, klasifikoval je a upozorňoval na špatné. Tyto pak musily buďto zvýšiti úroveň, nebo postupem času zavřítí pro nedostatek posluchačů. Zbylo dnes asi osmdesát škol, — až na několik — slušné úrovně praktické, ne-li právě vědecké a několik ústavů vypracovalo se na prvotřídní, bohatě dotované a vědecky pracující instituce.

Dnešní, — zejména starší — praktici, jsou však ještě ze starých škol, které až na několik výjimek daly jim sice více nebo méně dobré, leč často jen chatrné praktické vzdělání, ale nenaučily je vědecky mysliti a udržovati krok s postupem vědy, která v posledním čtvrtstoletí došla tak velikého rozvoje.

Tím docházíme k dalšímu faktu, jenž vysvětluje ve Spojených státech možnost a rozkvět kultů: Lékařská profese pro svoji nerovnoměrnou a průměrně nízkou vzdělanost jest dosud jen chabou jejich konkurentkou. Úpravou lékařského studia, zvýšenými požadavky v předběžném vzdělání a reformou lékařských škol se však nyní poměry rychle lepší a není pochyby, že tak budou kulty zasaženy ve svém nejslabším místě.

*

Z dnešních lékařských kultů má nejstarší kořeny homeopatie. Úctyhodně starý jest též eklecticism. Osteopatie čítá 54 léta. Její syn cheiropaktik je asi o dvacet let mladší. Physiotherapist je moderní produkt novodobé industrie elektromedicinských přístrojů. Kněz-zdravovatel je tak starý jako lidská společnost, křesťanská věda jest jen jeho nejnovější vtělení. Dieto-therapisti a naturopati jsou více méně časové produkty mody.

Počátek homeopatie spadá do roku 1810, kdy německý lékař Samuel Hahneman, rozený v Meisen, vydal svůj základní spis »Organon der Rationellen Heilkunde«. Nadchnul ho k němu jeden jediný fakt, že malarie dá se vyléčiti chininem. Dočetl se, že chinin, požit ve větším množství, způsobí u zdravých lidí třesavku a zimnici, — tedy příznak podobný, jakým se projevuje malarie. Z toho odvodil svoji základní these: »Similia similibus curantur«. Tuto dedukci rozšířil analogiemi i na všechny ostatní nemoci, a tyto analogie počal v praxi dokazovati. Jeho these znamená, že nemoci mají se léčiti takovými léky, které, podány zdravému člověku, působí právě takové příznaky, jako nemoc sama.

Myšlenkově pohybuje se Hahneman úplně v zajetí deduktivní a dualistické filosofie kartesiánské, v jeho době již téměř sto let staré, kterou přenáší na medicínu. Shodně s Descartesem rozeznává dvě substance, tělesnou a duchovou. Nemoc odehrává se vlastně jen na substanci duchové, a jest vlastně jen její silovou poruchou, což se jeví v poruše substance tělesné, protože tato je řízena onou. Analogicky připisuje i lékům účinek dynamický, který je — a to je na této theorii zajímavé, — v nepřímém poměru ke koncentraci a množství podaného léku. Jinými slovy, čím zředěnější lék, tím účinnější. Z filosofických traktátů Hahnemano-

vých nevysvitá dobře logika této these, ale pravděpodobně zde Hahneman revolucionářsky reagoval na tehdejší medicínskou modu, která si libovala ve vysokých dávkách léků. Léky měl nahraditi nemoc a poznamenáha ji vytlačiti. Neboť nemoc byla vlastně působena »Psorou«, — zlou duchovou substancí, která se jevila svrbivou vyrážkou na kůži. Kde nebylo svrbivé vyrážky, jednalo se o skrytou psoru. Tato psora pronikala duchovou substancí lidskou, dělala v ní dynamické poruchy, směr, v jakém tyto síly působily, jevil se příznaky, podáním léku, jenž podobně dynamicky působil, byla psora správným směrem »vystrčena« a člověk se uzdravil. Léky nám skryla božská prozřetelnost v přírodě, abychom se mohli psory zbaviti.

Dnes zní nám základy homeopatie jako zajímavý system paranoikův, ale v pravdě tkvěl hluboce v myšlení doby svého vzniku a za svůj úspěch děkoval skutečně velkému ředění léků: podáváním vody s neúčinnými dávkami léků dovolil přírodě, aby se o nemoc postarala sama. Bylo to pacientům rozhodně zdravější, než podávání tehda oblíbeného projímadla, »Rush's Thuderbolt« (Rushův »hrom«), jehož původce podepsal též prohlášení americké neodvislosti, a o jehož účinku mluví nejlépe jméno.

Homeopatie šla záhy celým světem. V Rakousku byla nějaký čas zakázána, ale pak opět povolena. V Evropě se uplatnila nejsilněji v Anglii, kde v době svého rozkvětu měla asi 275 zástupců. Svůj pravý domov však našla až v Americe, kamž byla přinešena již roku 1825. Kolem roku 1880 osmina všech amerických lékařů byli homeopati a v roce 1900 bylo v Americe 22 homeopatických škol.

V posledních letech svého života učinil Hahneman nový objev: nestačilo již mu zředování léku na miliontinu a biliontinu. Objevil, že ještě většího účinku se dá docíliti »olfakcí«, čili čicháním k této nesmírně již zředěné medicíně. Jeden z jeho žáků, Dr. W. B. Richardson, pokročil v roce 1877 ještě dále: Potvrzuje správnost olfakce, ale objevil, že ještě lepších účinků docíljuje, drží-li pacient zazátkovaný lék v ruce... Píše: »Léky jsou fluidové síly, které člověk může libovolně tvořiti.«

Homeopatický lékař má v Americe svůj typ: je uhlašený, elegantně oblečený, přesvědčivě hovořící. Medicínu ředí před pacientem: Z úhledné fíolky přenese kapku do fíolky vody. Odtud zase kapku do další fíolky vody. A tak dále, podle toho, v jaké zředění věří. Je-li volán do domu, má s sebou léky v příručním kufříčku, v řadě úhledných lahviček a trubiček. A mluví, mluví... V pravdě hojí vodou a slovem.

Deduktivní filosofie Descartesova rozvoji přírodních věd nepomohla. Měla význam spíše pro matematiku. Přírodní vědy včetně lékařství počaly kvěsti, teprve když lidský duch se naučil doceňovati význam zkušenosti, pokusu a indukce. A přece Hahneman, zajevec kartesiánské filosofie, a zakladatel nesmyslného kultu má svoje místo v dějinách lékařské vědy: Byl první, který začal zkoumat účinky léků na zdravých lidech, — tedy vlastně zakladatel fyziologické farmakologie. V důsledku jeho these, že božská prozřetelnost ve své dobrotivosti skryla léky našich nemocí v přírodě, počali jeho žáci zkoumati kde jakou rostlinu i nerost na jejich fyziologické účinky. Experimentovali hlavně na sobě samých, zaznamenávali příznaky, metoda jejich byla vědecky nepřesná, důsledky povětšinou

klamně, ale přece jen založili veleobsáhlou farmakologii, která byla v moderní době za pomoci chemie, analýsy a pokusech na zvířatech zjednodušena na farmakologii moderní.

Některé americké školy homeopatické dostaly bohaté odkazy a založily veliké nemocnice. Z mnohých homeopatických lékařů vyvinuli se dobří pozorovatelé. Začali si všimati chirurgie. Uznali plné dávky náprstníku a belladonny. A tak nadešel západ homeopatie. Dnes jsou ve Spojených státech již jen dvě homeopatické školy. Z nich vychází jen několik desítek homeopatů ročně. Velké homeopatické nemocnice nesou již jen jméno odumírajícího kultu. Léčí moderně. A i typ pravého homeopata je již dosti vzácný exemplář...

*

Amerika je podobna Australii tím, že nám dohovává zkameněliny. Australie zoologické, Amerika kulturní. Ve Spojených státech lidová justice dosud upaluje lidi a oficiální justice k tomu zavírá oči. Oficiální justice užívá biče a tisk šíří obrázky této exekuce. Učení o evoluci je ve mnohých státech zakázáno, a bývalý ministr Spojených států exponoval se v hájení tohoto zákona. Přední deníky věnují místo náboženským polemikám fundamentalistů a modernistů, aby nezahynula scholastika. V americké medicíně je takovou zkamenělinou škola eklektická a její »National Association of Eclectic Physicians«.

Eklektiky zvali se původně starověcí filosofové, hlavně římsí, kteří se nepřidržovali žádného z jednotlivých tehda známých filosofických systémů, ale vybírali ze všech to, co za dobré uznali. Znamenal tedy eklekticism odpor k systému pro jeho častou násilnost. Filosofický eklekticism rozkvetl ještě jednou v době moderní, hlavně ve Francii. Opět znamenal protest proti různým filosofickým školám a systémům, sobě odporujícím.

Jednou z vědeckých nauk, které nejdříve počaly samostatně se vyvíjet — specialisovat — z celkového vědění a myšlení středověkého, byla medicína. Jako bylo v sedmnáctém a osmnáctém století typické pro filosofii, že snažila se lidské vědění, umění, náboženství i morálku vysvětliti z jednoho hlediska a vpraviti je v systém, tak i počátky medicíny jsou charakterisovány vyhledáváním základních »thesí« — hledisek, — a vpravováním veškerého vědění a umění lékařského v systémy. V systémech nepracovalo se s fakty, nýbrž s dedukcemi. Každý »systém« měl svoji školu, svoje zastánce. Typickým takovým systémem byla homeopatie, podobně vzkvétal kdysi mesmerism, nebo Brunoianism. Bylo charakteristické pro systémy, že nejen zanedbávaly fakta, ale že vždy byly též novým faktům, novým objevům nepřívznivý. V době, kdy již v Evropě rodí se moderní medicína, kdy žijí Virchov, Škoda, Rokitanský, Wunderlich, Purkyně, americké školy ještě vtlačují medicínu do systémů. V Evropě opřel se systémům Christian Hufenland již na sklonku 18. století. Podobně hleděl se jim vymknout v Americe Wooster Beech, jenž založil roku 1837 »New York Medical Academy«, změněnou později v »Reformed Medical College of New York«, kde vzal původ americký medicínský eklekticism.

Wooster Beech vyučil se děláni masťů, náplastí a mazání u Jacoba Tidda, který byl »pomocníkem« holandského doktora Visselia. Ani Tidd, ani Beech neměli

jiného medicínského vzdělání, než právě ono učednictví. Ale to v tehdejších dobách stačilo k založení lékařské praxe. Teprve později vstoupil Beech do medicínské školy v New Yorku, skončil ji, ale držel se stále své původní metody, — léčby kořínky a bylinami; bojoval proti tehdejšímu drastickému modu pouštění žilou, projímadlům, klystýrům a radikálním amputacím, jak je dnes známe už jen z výsměchů Molièrových ve »Zdravém nemocném«.

Beech, bojovník proti »systémům«, sám však přijal do svého učení jeden z tehdejších systémů, »Thompsonism«. Jeho zakladatel, Samuel Thompson, byl přiveden na dráhu lékařskou takt: Jako hoch objevil, že Lobelia, bylina rostoucí v jeho rodišti, působí zvracení. Když později jeho děcko onemocnělo spálou, dal mu vdechovati odvar z lobelie, a ono se uzdravilo. Bylo by se asi stejně uzdravilo, kdyby mu byl dal vdechovati odvar z prádla, nebo kolínskou vodičku, protože až do nedávné doby nebylo oproti spále léku. Leč jako pravý laik, soudil »post it, ergo propter it« — po tom, tudíž pro to, — a stal se nejprve cestujícím, později usedlým a váženým bostonským lékařem. Léčil všechno hlavně dávivou lobelií. Napsal knihu: »Matria Medica«, která byla přijata Beechem.

Žáci z Beechovy školy založili později »Reformed Medical Society of New York«, a též další lékařskou školu v Cincinnati, zvanou »Eclectic Medical Institut«. Tato škola dosud existuje, ač devět jiných, vzniklých za rozkvětu eklekticismu, již zaniklo. Věrní odporu zakladatelovu proti systémům, američtí eklektikové hlásali: Že budou užívati každého léčebného prostředku, o němž se prokáže, že má léčivé účinky. Želepší každou metodu léčebnou, o níž se ukáže, že se dá zlepšiti. Že zanechají každé léčebné metody, o níž se dokáže, že je škodlivá, klamná, nebo neúspěšná. Že budou v chirurgii postupovat tak, aby co největší část řádu byla zachována. Že nebudou dbáti různých vědeckých klasifikací, ale že se budou snažiti poznat poruchu a léčiti ji známým, jednoduchým prostředkem, po výtece rostlinným.

Musíme doznati, že přes svoje laické počátky hlásal eklekticism zásady dodnes moderní, — jedině snad s výjimkou záliby v rostlinných léčích. Byl své doby opravdu revolucí proti dogmatickým systémům. Jeho zásady a hesla jsou nyní samozřejmostí vědecké medicíny. Proč však má býti ještě dnes vedle vědecké medicíny také eklekticism? Protože eklektické školy lékařské zůstaly eklektickými jen proto, že nedovedly nebo nechtěly jíti s ostatními pokroky lékařské vědy. Že americké eklektické společnosti, než by se připravily o existenci čestným zánikem, zůstávají raději americkými kulturními zkamenělinami.

D O P I S Y

Církevní kongres pro mír.

Pane redaktore!

Účastnil jsem se církevního kongresu pro mír a proto jsem se zájmem četl, co o něm vykládal p. Edvard Maška ve 35. čísle »Přítomnosti«. Nechej oslabovat oprávněné výtky, které autor přenesl proti kongresu. Měl bych také řadu kritických

poznámek o sjezdovém jednání a vážných výtek proti rozmanitým církvím. Měl jsem dojem, že většina řečníků zůstala v zajetí demokratického liberalismu a nebyla dost křesťansky suverenní vůči dnešním politickým a sociálním rádným západních evropských a amerických demokracií. Slyšel jsem od studentských účastníků ze zahraničí projevy nespokojenosti proti uspořádání kongresu: prý je to sjezd starých otců bez dětí, a proto jednotvárný a nudně únavný; prý se příliš prostoduše mluví o míru a přátelství bez opravdového zvážení však překážek a obtíží a j. Postrádal jsem zhodnocení nejen R. Rollanda a Tolstého (to by jistě bylo dost laciné), nýbrž i Svazu socialistických sovětských republik a jeho práce pro mír — a snad to se mně zdálo, že úkolem církví není příliš přímo se obírat politikou, Svazem národů, Kelloggovým paktem a p., nýbrž hledat náboženské cesty dorozumění, přátelství a bratrství.

Ale to vše jsou výtky, které bych chtěl vyslovit ztlumeně, abych nezaskvěl toho, co cenného bylo na sjezdu a sjezdem vykonáno. Pan Maška by musel mnohem přesněji a pečlivěji poznat, co se v posledních letech událo ve sféře světového křesťanství, aby jeho soudy byly prosty jízlivosti i banalit. »Je veliká síla k odvaze přiznati se, že jsme se mylili, že jsme chybili, že jsme něco opomenuli. Věda tu šilu má. Církevní náboženství jí nemělo nikdy,« píše a dodává: »Nechci se však utíkat ke starým výtkám, přál bych si jen, aby snahy církví o mír měly ten pravý náboženský podklad: pravé pokání.« — S touto poslední větou souhlasím docela, ale pan Maška mrě laskavě dovoli, abych mu připomněl, že celá stockholmská konference pro praktické křesťanství 1925 byla budována jedině na vyznání viny a hříchů v minulosti a přítomnosti. Byli to úřední zástupci protestantských i pravoslavných církví, kteří před celým světem uznali, že církve hřešily a že musejí hledat vhodné cesty pro vyrovnání mezi národy, pro sociální spravedlnost, pro pomoc chudým a bezprávným. Je jiná otázka, našla-li Stockholmská konference správné cesty.

Kousek dále káže p. Maška na adresu církví: »A tu ihned napadne, jak různé církve proti sobě brojí, jak jedna sekta druhou proklíná a za dábla zplozence prohlašuje. Kdo se ujme úkolu pěstovat přátelství mezi církvemi?« Chudáci — církve, kdyby měly čekat, až jim p. Maška poradí, co dělat! P. Maška měl vzácnou příležitost, aby se zúčastnil schůzí Stálého výboru konference pro víru a církevní řád 6.—8. září v Praze. Pochybují, že příležitost užil. Je to přece jen pohodlnější házt na hlavu církvím otfelosti o »proklínání« a »dábla zplozenci«, než se trpělivě poučovat, co se dooprady děje. Dnes, kdy je celý křesťanský svět zachvácen zrovna živelnou vlnou touhy po jednotě a překonání prptiv mezi církvemi, přijde kazatel »Svobodného bratrství«, aby pobožně horlil proti sektářské církvi. Nechci tvrdit, že napětí mezi církvemi pominulo. Vždyt už po několik let pracují o to, aby na př. katolictví a protestantism se lépe poznali. Ale pan Maška na Rothruhu své sektičky neví, jaká je to těžká práce, netuší, co se na celém světě děje pro sblížení církví, a už nejméně on je povolán, aby mentoroval církve pro jejich sektářství. Možná, že ani jedna naše církve nemá tolik »sektářské výlučné, nenasázelivé« nevrlosti a hašteřivosti jako »sekta« pana Mašky.

Na kongresu pro mír mezi národy prostřednictvím církví promluvili také dva naši aktivní ministři. Ale nikoli proto, aby poučovali církve, co mají dělat pro mír a dorozumění, nýbrž aby svou účastí jako praktičtí politikové podepřeli církve před veřejností a dotvrdili, že tu nejde o matnou utopii, nýbrž o úkoly aktuální a naléhavé. Komentář, jaký jejich projevům dává p. Maška (» — že nám opět názorně ukazují, kterak církve jsou poučovány laiky o svých pravých úkolech...«), je zbytečně nemístný.

Opakuji, pane redaktore, že nechci zeslabovat oprávněnou kritiku církevního kongresu. Nechci hájit církvi proti výtkám, které jim přísluší. Nechci zastírat oči před nedostatky oficiálního křesťanstva. Nebojím se, že by církvim spravedlivá a zasloužená kritika uškodila. Ale odmítám jízlivý tón článku, který se chce spíše lacinou proticírkevností vmluvit v přízeň neinformovaného čtenáře než poučit a prospět. Jak v tónu Maškova článku není všechno v pořádku, to poznáte i z toho, že společnost paně Maškova byla pozvána ke spolupráci a že její vůdce, Dr. Norbert Čapek, byl podepsán na úředním pozvání ke kongresu. Nesvědčí tedy o velikém vkusu takhle se nad sjezdem natrásat.

Děkuji Vám, pane redaktore, za uveřejnění.

Vám oddaný

J. L. Hromádka.

8. září 1928.

*

Československý stipendista v cizině.

Milý pane redaktore,

souhlasím celkem s p. komisionářem B. Tajrychem, že s 1500 Kč měsíčně v Berlíně při skromnosti vystačit lze. Ovšem, on tu částku počítá jen na byt a stravu, nanejvýše na nějaká drobná vydání jako tramvaj etc. Ale stipendista nejede do ciziny jen bydlet a jíst, nýbrž studovat a pracovat. Co vydá — a musí vydat, je-li poctivý a pracuje-li opravdu — na studium, to musí utrhnout na sobě. Proti fantasiím p. T. o falešné reprezentaci, o nouzi zaviněné chozením do přepychových kaváren a prima restaurací, stavím střizlivou mluvu čísel: rozvahu stipendisty, který dostane 9000 Kč na půl roku do Berlína. Cesta tam a zpět (III. tř., v Československu za snížené jízdné) 50 marek; zápis a jeden semestr řádného studia na filosofické fakultě berlínské university s 15 honorovanými hodin., členstvím v seminářích a obou hlavních knihovnách 180 marek (podrobnostmi ochotně posloužím) — na lékařské fakultě a při oborech s praktiky je to ještě mnohem dražší. Na knihy, vědecké pomůcky a rozmanité studijní potřeby 50 marek. Bydlí-li šest měsíců po 50 markách, je to dalších 300 marek. To je dohromady 580 marek. Stipendium po srážce kolokovného dělá asi 1115 marek. Zbude tedy stipendistovi asi 530—540 marek, čili asi 90 marek na měsíc, to jest asi 3 marky na den; z nichž má uhrazovat živobytí a všechny ostatní životní potřeby mimo byt. Ať to p. Tajrych zkusí po 6 měsíců! Pak by snad pochopil, že jsou stipendisté, kteří přepychovou kavárnu nebo prima restauraci viděli jen z ulice, které ani nenapadne pomýšlet na nějakou falešnou reprezentaci a kteří se musí rozmýšlet, smějí-li si dopřát týdne výletu na Wamsee, do Postupimi nebo jinam, třeba jsou berlínské dráhy tak laciné: pro čl. stipendistu je všechno dost drahé, poněvadž nejen nemá feniku nazbyt, nýbrž nedostává se mu.

Rad o pobytu v Berlíně, které p. T. dává, bude sotva moci stipendista použít. Snídaně »u Kindla« (Aschingra?) je malý koflíček bezcenné kávy a přijde s nějakou houskou draže než dobrá porče kávy u nás. Jezdit ze severu Berlína na obědy do N. Kolína — od toho musí odradit nikoli to, že tam chodí dělníci (s těmi jsem sedal u stolu častěji), ale hrozná ztráta času nebo i peněz na dojíždění. Z téhož důvodu si stipendista musí rozmyslet bydlet daleko od university a knihoven. Dojemná rada o batovkách: muže, já jsem je měl, ale nebylo jim dopřáno žiti tak dlouho, kolik jim života prorokuje p. T. Mravní kázáníčko o falešné reprezentaci a podivné narážky na poměr inteligenta k dělníkovi dokazují, že se p. T. svým článkem pohybuje v prostředí, kterého nezná. Nepochybují o tom, že

jsou lidé, i mezi stipendisty, kteří jedou do ciziny a chtějí se tam »representovat«; ale také nepochybuji, že by takového stipendistu mezi vážnými vědeckými pracovníky sotva našel. A aby nebylo nedorozumění o slově »representace«: p. T. myslí na přepych, já jsem myslel na slušnou životní úroveň. Soudím, že by psal jinak, kdyby byl býval v Berlíně on na mém místě a já na jeho.

Nereagoval bych na přípis p. T., kdybych nebyl typickou ukázkou toho, jak se u nás dovede nesprávně posuzovat, pokusivě mentorovat a neodpovědně psát. Stojím za tím, co jsem napsal: vědecká stipendia do ciziny, pokud nepřevyšují měs. částku 1500 Kč (jak jsem zjistil, někdy ji převyšují) nebo nejsou spojena s nějakými jinými výhodami, jsou pro nemajetného člověka, který miní v cizině opravdu po celý určený čas studovat a pracovat, nedostatečná.

Ferd. Stiebitz.

*

Odpověď kritikovi.

Pane redaktore!

Prosím popřejte mi místo, abych mohl odpovědět p. Götzovi na jeho kritiku mé knihy »Nesmrtelní se setkávají«. Nechci psát hádavou, tím méně osobní polemiku. Nejde o to, že se F. Götzovi to neb ono v mé knize líbí nebo nelíbí. Soudit je ostatně výsostně právo kritikovo, jež plně respektuji vždy. Jde o něco zásadnějšího. Když si nedávno Peroutka stěžoval do naší literární kritiky, pomyslel jsem si, že vedle toho, co vytýkal, mělo by se uvažovat také o žargonu, který se zahrnul v literárních sloupcích některých našich denních listů (a také literárních revuí). Je to žargon pseudovědecký a pseudokritický s řadou pohodlných, protože příliš mnohoznačných slovíček, jejichž autory ani nenapadne, aby čtenáře poučili o jejich pojmovém obsahu a rozsahu. Výsledek je, že nalézáme polostín a polosvětlo, tisíc cestíček a klíčků na schovávanou tam, kde hledáme jasné světlo a solidní, neskrytou cestu. V podstatě je to otázka argumentace, kterou bych chtěl osvětlit na příkladech mi nejbližším: na Götzově kritice mé knihy.

Nelze se dost dobře přití s kritikem o umělecké hodnocení díla. To je oblast, v níž je kritik absolutním pánem už proto, že jeho soud nemůže být jiný než subjektivní. Nelze-li však s výsledkem diskutovat o kritikově soudu, protože je subjektivní, lze zato ověřovat správnost jeho argumentace měřítky objektivní logiky. A tu v první řadě musíme žádat po kritikovi, aby pochopil myšlenkovou koncepci knihy, aby věděl, kam autor mířil; neboť teprve má-li přesně zjištěn tento cíl, může dokázat, zda jejich autor také trefil.

Co zarazí hned na počátku Götzova referátu: chtěl jsem prý naznačiti názvem »metafysická groteska«, že »mi nejde o člověka, jeho život, radosti a bolesti, nýbrž o zhmotnění mé baladické vise nadskutečna, zasahujícího do reality«. Nedáme-li se odstrašiti vysokým názvoslovím této definice poznáme, že obsahuje velký lapsus. Metafysická groteska nerodí se z lhostejnosti k člověku. Jestliže co, pak právě ona se rodí z nejžhavějšího zájmu o člověka a jeho nejhlubší bolesti (pravda, nikoli radosti). Třebaže se směje, předpokládá pláč. Třebaže bije, předpokládá lásku. Slovem, metafysická groteska je výrazem nespokojenosti člověka s jeho vlastním stavem a jejím kořenem je soucit s jeho tragedií. Z uvědomělé nespokojenosti rodí se ovšem touha po uspokojivém řešení staré metafysické otázky. Nic více však než touha, jež nota bene nakonec dospívá k poznání své marnosti. A tu právě je vlastní psychologická oblast metafysické grotesky: marnost touhy. Kdyby bylo mož-

né řešení, nebyla by možná ona, která nikdy neříká »ano«, protože v její podstatě tkví zápor.

Velmi překvapuje, že Götzovi nejsou tyto věci jasné, neboť jinak nemohl by napsat, že »rozprávám fantastický děj, v němž se má rozřešiti metafysická otázka poznání, života a smrti« a nemohl by si nakonec stěžovati, když jeho očekávání se nesplnilo, že »končí se to v prázdnu«. Očekával-li Götz skutečně a vážně od metafysické grotesky ukojení poznání, pak musí prominout, jestliže se usmívám, i když se cítím polichocen jeho nadějí, že právě K. J. Beneš rozřeší otázku života a smrti, před níž největší duchové lidstva se zastavují v tichém mlčení. Zřejmě vůbec nepochopil smysl a podstatu metafysické grotesky, neboť sháněje se po řešení ve smyslu noetickém, dává tím najevo, že neví, že kdyby bylo možné, nebylo by proč psát metafysickou grotesku. Ale to není vše. Pointa situace je v tom, že nevidí řešení, které má za zády. Nevidí je, protože nic nepřemýšlel o epilogu a závěrečných slovech pasáka krav, jenž uštvanému muži ukazuje jedině možnou cestu: v í r u.

Jestliže Götz se potácí v omylech už pokud se týká formy »Nesmrtelných«, jaký div, že mu už dokonce unikl jejich obsah, sám smysl obou ústředních postav. Neboť stavěti poznání (Fausta) v protiklad k životu (Juan) je už od Descartesových dob s odpuštěním nonsens. Poznání je typická vitální funkce, již nelze od života oddělovat ani (tím méně) stavět v protiklad k životu. To Götzovi patrně není jasné, neboť jinak by nemohl objeviti metafysický smysl mé grotesky v tom, že Juan zničí Fausta, »protože život jde nad poznání«. Domnívám se, že si Götz mohl uspořiti toto nemilé nedopatření, kdyby se byl o smyslu obou postav poučil, když až mu nestačil román sám, v tom, co jsem o nich napsal v »Panoramě« už předešlím z opatrnosti pro ty, kteří ve filosofii nejsou právě tuze kovaní, třebaže stále o ní mluví.

Nakonec maličkost, či závažnou věc, podle toho, mínili-li ji Götz obrazně či doslovně. Podle něho mi ve zpracování poměru Fausta a Juana (jejich podobnost) prospěla Grabbeho tragédie, a ztělesněnou Smrt jsem prý našel v Casellovi. To je skoro totéž, jako bych si byl tyto dva nápady od nich přivlastnil. Nuže, nehledíc k tomu, že množství nápadů v »Nesmrtelných« by mohlo Götze přesvědčit, že ani pro tyto dva jsem si nemusel chodit jinam, mohu ho ujistit, že do dnes jsem Grabbeho tragédie nečetl. Jak jsem k podobnosti Fausta s Juanem došel, vyložil jsem také v »Panoramě«. Doufám, že Götz tomuto prohlášení uvěří, pokládá-li mne za čestného člověka. Pokud se týče Caselly: v době, kdy jsem ho viděl ve Stavovském divadle (r. 1924) byli »Nesmrtelní« v náčrtku již dávno hotovi, ba dokonce rozhodující veršovanou část měl již r. 1921 v ruce dr. Max Brod, který ji pak také přeložil do němčiny. Mám sice své mínění o tak zv. absolutní originalitě nápadů, která je závislá na naší znalosti světové literatury, takže při její totalitě by se asi rovnala nule, ale hlavní je, že kritik jako Götz měl by se vystříhati soudů tak ošemetných. Nejde ostatně jen o mechanické zjišťování podobností, nýbrž i o jejich genesi, jejich zpracování, jejich myšlenkovou náplň a hlavně o důkaz vědomého vlivu.

K. J. Beneš.

NOVÉ KNIHY

Karel Leger: »Suchý čert«. Historický román z XVIII. stol., líčící zlé dědictví pana Matěje z Chrástán (Suchého čerta) císařského rytmistra, vrátivši se domů na zděděný prodlužený stateček, který však nelze zachránit; a tak opět odjíždí pan Matěj na Turka, provázen mladistvou oddanou žínkou z tvrze. Cena knihy 28 Kč, váz. 38 Kč. Nakladatel F. Topič Praha I., Národní tř. 11.